

Я. ПОЛФІУРОВ

Музичні силуети *

VI

ФРАНЦ ПЕТЕР ШУБЕРТ

(1797 — 1828)

В листопаді цього року відбудеться світове відзначення сторіччя з дня смерті Франца Шуберта. Організовано світовий комітет, працю якого розподілено за територіальною ознакою (осередок по СРСР в Ленінграді, під голов. відомого О. Глазунова), вляштовано цілу низку конкурсів, передбачено величезну серію концертів по всіх країнах, видано численну кількість книжок, монографій, розвідок то що.

Наш короткий нарис — силует є невеличка спроба висвітлити постать величного музики й ознайомити з нею широкі кола українських читачів.

I

Як і кожен інший продукт кожного виробництва, музичний твір (кожний зокрема) має своє власне коло збутку, яке залежить від властивостей цього твору. Наявність таких кол обумовлює тип творів, які й утворюються саме для них, іноді несвідомо й підсвідомо (це тоді, коли автор сам належить до них), іноді, навіть, цілком свідомо, коли автор бажає потрапити цим колам. Проте, ці кола зовсім не збігаються ані з „людством“, ані з усією масою нації, окремого народу. Це є певна кількість осіб, яких об'єднує тотожність музичних тяжінь, музичних звичок та навичок, а звідси й — музичних смаків, при чому ця тотожність, цей „певний музичний тип“ утворюється соціологічними передумовами в середині певної соціальної групи. Тому ми примушені казати про середовище споживачів музичного мистецтва, які співчувають творові цього мистецтва, й тим формуюче впливають на саму творчість композиторську. Ми не мусимо забувати, що творчість композитора, як і вся творчість кожної окремої людини, обумовлена наявністю певних факторів. Нагадаємо за головніші з них: 1) суспільне оточення, в якому композитор перебуває (загальні умови суспільного життя; особіне суспільне оточення; особисті властивості цієї особи, що зрозуміти їх можливо аж після того, як буде встановлено, що ця особа мала спільного з своєю епохою і які були рухові сили цієї епохи); 2) загальний розвиток техніки того часу; 3) розвиток мистецької та зокрема музичної техніки; 4) власні технічні засоби композитора, і 5) співвідношення його техніки й намірів. Ця схема дає нам можливість виявити — кого

* Див. „Черв. Шл.“ р. 1926 ч. 10; р. 1927 ч. 5, 7, 8, 9 10; р. 1928 ч. 5, 6.

композитор обслуговує, як він обслуговує, наслідки саме його бажання обслужити певні кола. І саме з цього виникає й народжується для нас образ композитора, його суцільність, його вивершеність.

Говорячи за Шуберта, ми мусимо звернути увагу на те, що в цьому випадкові ми зустрічаємось з виключно щасливим зразком характерної співзвучності тій добі, в яку жив композитор, так само як і співзвучності настроям тих суспільних прошарувань, що саме їх, і до того ж цілком свідомо обслуговував Шуберт. Тут ми маємо виключно рідке відначення, в усіх деталях творчості цього цікавого художника, своїх завдань та намірів, та міцної залежності їх від тих кол суспільних, що саме до них тяжіє композитор, не ховаючи своїх симпатій і одверто висловлюючи їх в своїй музиці. Про Шуберта цілком сміливо можна сказати, що він і справді був „співцем любови, й суму, й радощів“ середовища, в якому він перебував і в якому він був такий закоханий. Всі визначені вище п'ять моментів аналізу творчості композиторської доводять це як найкраще.

Суспільне оточення, в якому Шуберт обертався, як людина, та з якого він виник, як композитор, є та сама дрібна буржуазія, що її становище після французької революції було майже безнадійне. Після того, як вона, за часів якобінівської республіки, була повновладним господарем часу й долі цілої країни, загрожуючи навіть цілій Європі, вона, за часів реставрації втрачає усі свої позиції й котиться вниз, не маючи жодних перспектив. Розвиток промисловости вирікав її економічну загибель; політичного впливу вона також не набула, хоч і придбала громадянські права. І тому цілком зрозуміло, що те розчарування, яке ми спостерігаємо за часів реставрації, розчарування в надбаннях революції широкою хвилею розлилося саме серед шарів дрібної буржуазії. Інтелігенція дрібної буржуазії, яка робила спробу оформити неясну ідеологію цієї останньої, зуміла, головним чином, виявити негативні риси тої ідеології: незадоволеність дійсністю й бажання відійти від неї, замкнувшись в особисте середовище; жити, поки живеться; дати необмежену волю почуттям, довіряючи їм значно більш, аніж обмеженому розумові, в сили й досягнення якого вже не було ніякої віри. Позитивна програма дрібної буржуазії була менш ясна — то були переважно політичні реформи із загальним виборчим правом, та реформи економічні, в плані кооперування дрібних виробників задля боротьби з великим капіталом. Але ці позитивні моменти цікавили лише передову частину інтелігенції. Що ж до міського та сільського міщанства, воно кинулося в лабети релігійної містики, безгрунтовної фантастики, або просто в життя від одного дня до другого, в оточенні дрібно-міщанської пристойности. Незабаром усі країни Європи стали свідками того, як визвольні гасла революції почали перетворюватися на буржуазно-імперіалістичні, як формулу визволення поступово заступала форма завоювання. Звідси виникло не тільки бажання відійти від тої дійсности, що зрадила, в коло фантастики, бажання висунути на чоло світосприймання — почуття, замість хиткої сили розуму, але й ще одна нова риса нового настрою — націоналізм. Він був реакцією проти універсального космополітизму, який був одним з гасел французької революції. Розчарування й в цьому гаслі викликало широкий національний рух по всіх країнах Європи, зокрема в Германії, як країні, яка найбільш потерпіла від революційних воєн.

Мистецтво постачало свою продукцію на той ринок, де головним споживачем була буржуазія. Звідси, головніші потки, що звучали в цьому мистецтві були: розчарування; втома; вславлення свого особистого „я“; відхід від реальності; неясність позитивних ідеалів; захоплення повітряними палацами; або ж зворот до далекого минулого, яке тепер, за цих часів втоми, здавалося щасливою супокійною порою в житті людства. Культивування власного „я“ зокрема висунуте на перший план: назадоволення з зовнішнього світу, художник скеровує усю свою увагу на свій внутрішній світ, на своє „я“. З цього виникло й проголошення художника безмежно вільним законодавцем в мистецтві, а звідси — широкий простір фантазії художника, яка за тих часів часто-густо збочує в містицизм та релігійність. Тепер художник перманентно й завзято шукає нових фарб, нових нюансів, нових комбінацій та сполучень. Все це дуже потрібне для змалювання внутрішнього світу людської особи, яка до того часу у добу великих суспільних зворушень перебувала в тіні, й на яку тепер звертають таку велику увагу, що вона стає в центрі усього світосприймання. Ще більш різнобарвна палітра була потрібна для світу фантастики. Часто-густо, в моменти загострень згаданого розчарування, художник звертається до природи, яку він любив, очевидно, за те, що то була майже єдина реальність, яка могла задовольнити його шукання тиші й спокою. Але й тут художник брав природу не таку, яка вона була справді, але таку, яка вона йому здавалася: він уявляв собі різні живі істоти, які були народжені його власною фантазією: ельфи, гноми, німфи, та інші нереальні істоти. Так і виникає, на згаданій суспільній базі, т. зв. „музичний романтизм“, який, протягом часу його існування, доцільно розподілити на три етапи: романтики — напівкласики (Вебер, Шпор, Маршнер), романтики-лірики-суб'єктивісти (Шуберт, Шопен, Мендельсон, Шуман), романтики-героїки (Берліоз, Паганіні, Ліст і Вагнер). В другій групі романтиків визначне місце і посідає Шуберт, як типовий представник тої групи.

II

Франц Петер Шуберт народився 31 січня 1797 року, в родині бідного народного вчителя, одруженого з селянкою куховаркою. Його батько й став йому за першого керівника його музичної освіти. Гарні голосові дані дозволили Шубертові вступити у віденську придворну капелу, де він дістав змогу брати участь, як альтист — інструменталіст в камерних творах, і, завдяки цьому, гарно обізнатися з сучасною камерною музикою, а також дістав змогу й диригувати оркестром, складеною з учнів, що йому доручав його навчитель, відомий, за своїх часів, органіст Ручишка. Перші композиції Шуберта дуже зацікавили славного Сальєрі, який почав керувати музично-теоретичною освітою Шуберта, але нам не доводиться, в дальшому, помічати в творчості Шуберта яких-будь наслідків впливу Сальєрі. Під час мутації голосу Шубертові доводиться залишити віденську капелу, й він готує себе до праці народного вчителя, як і його батько, у якого він працював за офіційного помічника протягом цілих трьох років. Але далі Шуберт відмовляється від тої важкої праці й виходить на важкий, злидений шлях „вільного музики“, і далі перед нами типовий представник дрібно-буржуазної інтелігентської „богеми“.

Шуберт мав тільки одне джерело свого існування — авторські гонорари, які були жахливо мізерні. Дуже рідко Шуберт робить спроби відшукати іншу матеріальну базу, як-от роботи по навчанню музики в маєткості одного з угорських магнатів, або невдалі спроби дістати посаду капельмайстра в придворній капелі. За цими винятками, все життя Шуберта було збудоване на хиткому й непевному матеріальному ґрунті. В цих злиднях матеріальних Шуберт не втрачав бажання творчості й боротьби, й хоч безсумнівно багато чого терпів, але з типовою для богемки легкістю сприймав ті злидні життя. Його життєвий шлях, не прикрашений любов'ю жінки, яку він кохав, та для якої забобони міщанського оточення були міцніші за його та її власне почуття, цей важкий життєвий шлях Шуберта, проте, був прикрашений приятельськими почуттями того гуртка мистецьких діячів, який був скупчений навколо Шуберта. Так звані „шубертіяди“ відвідували малярі, поети й музиканти, взаємно обмінюючись думками з приводу творчих досягнень членів гуртка. Шуберт знав також і гарних виконавців своїх вокальних творів. Ці зовнішні риси життя Шуберта обумовили і настрій, і світосприймання композитора. Це був настрій та світосприймання артистичної богемки та прихильної до неї пролетаризованої інтелігенції, з її ліберально-народницьким настроєм, з загостреним інтимним суб'єктивізмом, який викликає швидкоплинність настроїв, загострену роздрібну мініатюрність почуття, життя з моменту, й до того ж завше невпинно піднесене, стурбоване, раптовими зльотами й не менш раптовими підпадами. Це світосприймання позначилося надзвичайно яскравими і характерними рисами й на музичному мисленні Шуберта, а звідси, цілком природно, й на його засобах оформлення того мислення. Кінець Шубертового життя прийшов прикро рано — він вмер в 1828 році, 19 листопада, тоб-то 31 року. За очевидну причину такої передчасної смерті треба вважати перенапружене життя — Шуберт справді „палав“ і життям, і творчістю, досить бо сказати, що він написав до 600 романсів; 61 хоровий твір; більш, ніж 100 танків; 28 окремих п'єс різних типів для фортеп'яна в 2 руки й 36 п'єс в 4 руки; 10 сонат та 3 сонатини; 8 симфоній; 7 мес; 11 дрібних церковних творів; 3 оперети, 1 оперу („Альфонс та Естрела“); 22 камерних твори (тріо, квартети, квінтети, октет, нонет та инш.). Так, в творчій напруженості, в захопленні життям та творчістю й згорів цей надзвичайний художник звуку, на могилі якого читаємо напис, що зробив поет-друг: „Музичне мистецтво поховало тут своє багатюще майно та ще більш багатющі надії“. Цей напис свідчить за недооцінку творчості Шуберта, за нерозуміння з боку його сучасників і навіть приятелів усього того, що він вже зробив і що залишив після себе, як дорогоцінну спадщину. Але це дуже характерно: романтична богема, що весь час оточувала Шуберта, все ще чекала на щось справжнє, на щось дійсно визначне, не помітивши й не помічаючи в нервовому русі свого напруженого богемного життя, що справжнє й визначне проходило що-дня перед ними й дарувало їм блискучі перлини виключного майстерства й глибоко — змістовної творчості. Вони ж, мабуть, разом із самим Шубертом, все ще чекали на прийдешнє, все ще жили надіями на майбутнє, все ще сподівалися, все ще очікували. І з тим почуттям залишив своє життя Шуберт і з тим почуттям, як свідчить наведений напис, поховали його ті, що були активними свідками цього напівактивного життя, що до дна й з захопленням випило призначену йому чару.

III

Вище ми сказали, що Шуберт виключно співзвучний своїй добі, так своїм життям, як і усією творчістю, до її формальних засобів включно. Нам вже доводилося не один раз висувати проблему взаємодієносин та співвідносин техніки загального виробництва якої-будь доби з технікою музичної творчості тої ж доби. Цю проблему поки-що тільки висунуто й навіть ще не поставлено як слід.

Ми інтуїтивно відчуваємо правдивість нашого сучасного твердження про певну залежність музичної техніки від загально-виробничої техніки, про діалектичний розвиток тої залежності, але ще й досі навіть не зібрані й не упорядковані всі факти, які свідчать за таку правдивість. Ми маємо виключно яскраві приклади в історії інструментальної музики, і найяскравіший понад усі — темперація.

Загальний розвиток техніки, за часів Шуберта, можна характеризувати, як добу ускладнення й удосконалення техніки машинного виробництва, як добу винаходів, що, з одного боку, виникали з природознавчих наук, а з другого — сприяли ще дальшому розвитку тих же самих знань. Серед цих винаходів, найважливіше місце посідають винаходи машин для важкої індустрії, що викликали переверот в усій техніці, викликали нову систему виробництва, а також і цілком нову систему виробничого господарства. Також, треба згадати, що доба життя Шуберта є доба винаходу паротягу й першого потягу. Цілком очевидно, що ці обставини колосально обумовлювали нові форми мислення, зформували цілком нові почуття. Аналізуючи цей момент в такий спосіб, ми не можемо не зважити, що це позначилося в усіх галузях культури: філософія, історія, всі типи мистецтв — все переходить на нові рейки й набуває нових (технічно й в змісті) рис.

IV

В атмосфері нових матеріально-технічних та мистецьких досягнень мусіла виникнути, зростати й розвиватися творчість нового музики-митця, який був покликаний обслуговувати певну суспільну групу, що її визначено вище за дрібну інтелігенцію. Ми вже сказали вище, що не всі досягнення того часу цілком дійшли до свідомості тої інтелігенції; позначилося це й на Шуберті й на його музиці. Крім того до цього ж спричинилося ще й особисте його середовище, тоб-то належність його до інтелігентної артистичної богеми. А тому в технічних досягненнях Шуберта ми вже вбачаємо певне спрощення попередньої музичної техніки в одних моментах фактури, поруч із заглибленням інших моментів фактури. Спрощення пішло в бік форми, зокрема монументальної, в бік мелодії, в бік оркестровки. Заглиблення і загострення пішло в бік гармонії, в бік повторних (а не первісних) ознак музичної творчості. Це не випадково, й це цілком зрозуміло. Справа бо в тому, що загострення саме акордової структури, тоб-то гармонійного боку музичної творчості завжди зв'язано саме з ускладненням технічних звучань оточення. Гармонія, акорди — то є одночасні сполучення звуків в певні складні комплекси, за принципом підпорядкування певному одному членові того комплексу. З одного боку тут позначився індивідуалізм доби відродження, а з другого боку — та обов'язкова, механична залежність голосів в акорді один від одного свідчить за вплив

машинових, суто механічних тенденцій на музичне мислення, на музичну творчість. Крім того, складні шуми торгового, а далі й індустріального міста перевиховують, переключають слухові звички людини завдяки своїм складнішим подразникам на слухові реакції, які становляться більш вибагливі, більш вишукані, при звичаються до більш високих вимог. Звідси й виникає те складне сполучення в акорди, в яких все більш переважають дисонанси, що чим далі, все загострюються, звідси й зростає перевага саме акордової частини музичної фактури.

Коли згадати фактуру попередників Шуберта, зокрема Бетховена, доведеться визнати, що Шуберт великою мірою використовує й продовжує формальні досягнення попередньої доби. Не зважаючи на різницю, яка полягає в тому, що Шуберт центром своєї творчості обрав вокальну стихію, треба підкреслити, що він поєднує динамічні досягнення Бетховена з величезним напруженням простої мелодики й новими лініями гармонії, що набувають все-більш психологічного характеру. Ці нові гармонійні світи дали музиці можливість живописання більш витончених, м'яких та вишуканих переживань, ніж ті, які були приступні музиці доти. Шуберт, проте, не мав тої міцної монолітності, яка була в Бетховена, в побудові суцільних вилитих форм. Тому Шуберт і не був прихильником поширення форми; тому він більш вживає пісенні мініатюрні форми, в яких і написано переважну частину усіх його творів. Тому він навіть в симфоніях та сонатах зробив деякі кроки назад, порівнюючи з Бетховеном. Зокрема це виявлено в тому, що Шуберт руйнує суцільність форми сонати, вводячи в цю форму пісенні епізоди, що перешкоджають динамізмові сонатної форми. Більш монументальні твори Шуберта тому й не побачили своєчасно світла рампи, що потрібна була оцінка тих творів саме в тій історичній перспективі, в якій стали б цілком ясно причини руйнації викристалізованої сонатної форми баварсько-пфальцьких, мавлемських та віденських композиторів. Симфонії та сонати Шуберта багаті на чудовий музичний матеріал, але зовсім не типові для сонатної форми — вона не витримана й, очевидно, розпливчаста. Це й зрозуміло, бо Шуберт втілює в свої сонати й симфонії нове життя, нові яскраві почуття, які заважали йому дотримувати формальні схеми сонатної побудови.

Творчість Шуберта, обмежена невеличким колом споживачів, була неминуче інтимна, й це обумовило його органічне тяжіння до пісні й інтимного стилю. Шуберт, в повній відповідності з вокальністю та пісенністю своєї творчості, є типовий та переконаний гомофоніст, зовсім чужий поліфонізмові, який реставрував Бетховен в останніх своїх творах. Це також цілком збігається з тою лінією німецького націоналізму й танкової пісенності, яку розпочинає Шуберт і яка далі, звільняючись від різних нашарувань, дістає дальший і надзвичайно яскравий розвиток в спадкоємців Шуберта.

Центральне значіння Шуберта в тому, що він перший про-тиставив в непереможній ході россінієвського мелодизму свій власний німецько-угорський національний мелодизм, так само гарний, як італійський, але глибший та національно-актуальніший. Ідучи шляхами Гайдна та Бетховена, але більш свідомо, ніж згадані обидва Шуберт остаточно бере національну установку творчості — він дає справжню німецьку пісню, яка, з боку мелодії, дуже споріднена з народною, але в галузі гармонійного супроводу та вишуканості мелосу та пісня користується усіма досягненнями культурних надбань європейської музики. Таким чином,

пісня, художня пісня — є найвища точка Шубертової спадщини, й в своїх інструментальних творах він цінний лише там, де знов таки панує пісня.

Художні пісні ми знаємо й до Шуберта — знаходимо їх в творчості Ф. Е. Баха, Глюка, Моцарта, що також намагалися зробити пісню виразною та правдивою. Проте, це завдання для згаданих композиторів було другорядне, мало звертало на себе їхньої уваги, і тому не залишило яких-будь видатних наслідків після себе, в розвиткові пісенної культури. Значно, більш в цій галузі зробив сучасник Шуберта — К. М. Вебер (1786—1826): його пісні, складом своїм наближені до народніх, вони прості, щирі, наївні, часто-густо гумористичні, але мало оброблені. В Шуберта пісня стала центром його творчої уваги, тому саме пісня Шуберта набула багато нових та цінних рис. Ці пісні треба фіксувати за двома ознаками: за змістом та за формою.

За першою ознакою пісні Шуберта ми розподіляємо на цикли, в яких Шуберт широко використовував ту німецьку поезію, що живилась з романтичних джерел. Зокрема часто Шуберт користувався з віршів Гете й Мюлера. До слів останнього написаний чудовий цикл пісень під назвою — „Прекрасна млинариха“, де маємо малюнки, в низці епізодів, сільського роману, історії кохання, від першого натяку до могутнього вибуху любови. Другий цикл „Зимова мандрівка“ малює низку моментів, звязаних з життям людини і природи в зимовий час. В циклі „Осіана“ Шуберт малює картини далекої півночі з її темрявою, холодом і, наче б то, подихом смерти. За ознакою змісту та музичної обробки, пісні Шуберта ще не знають собі рівноцінних в усій музичній літературі. Вони звертають на себе увагу з одного боку, надзвичайною щирістю, задушевністю, просго-тою, уникненням моментів надуманости; з другого ж боку — виключним контактом музики й слова, точністю музичної декламації, багатим інструментальним супроводом, який однаково цінний як в галузі психологічної акцентуації, так і в галузі виображення певних зовнішніх картин. В цих піснях звучить вся гама людських настроїв: інтимна мрійність; сміливе бадьоре почуття; яскрава голосна думка; нарешті, сама природа звучить в тих піснях. Кожний живий прояв живого життя звертав на себе чутливу увагу композиста й знаходив в його музиці наочне виображення. З боку форми пісні Шуберта можна розподілити також на певні групи. Найближчі до народніх ті з його пісень, що мають строфний куплетний склад, де одна й та ж музична фраза повторюється періодично на ріжний текст. Другу групу становлять, так звані, романси, тоб-то художні пісні, втілені в трьох-частинну форму, збудовані симетрично. Тут головна тема викладена в першій та третій частинах, а друга частина — має нову тему. В більш розвиненій формі романса, Шуберт в третій частині вже не дає точної копії першої частини: вона повторює її з варіаціями, а іноді дає й нові, пробіжні теми, тим наближаючись до форми рондо. Цілком новою формою пісні була, також, балада, що була музично-поетичним оповіданням до певного тексту, який і обумовлював форму пісні. Тут, в цих баладах, можна вбачати паростки майбутньої, т. зв. програмової музики, яка розквітає в другій половині ХІХ стор. Нарешті, Шуберт дає й ще одну форму пісень — пісня речитативна, розмовна, де мелодійний малюнок відходив на другий план, щоб не перешкоджати вияву драматичного переживання, яке вимагало короткої, уривчастої музичної декламації.

Художні засоби Шуберта, що він вживав у своїй пісні, живі ще й досі, ставши найкращим зразком такого типу музичної творчості.

Тих самих художніх засобів вживає Шуберт і в своїх танкових п'єсах, які будувалися на однакових з піснею засадах. Тут він тільки розпочав той шлях, не встигши вповні на ньому виявити себе, шлях, що потім був такий розвинений творчістю Ланнера й Іогана Штрауса.

Переходячи до питання про відповідність засобів Шуберта його намірам, ми гадаємо, що цілком ясна, з усього попереднього, гармонія цих двох вимірів композиторської діяльності. „Завдання обслуговування інтимного кола викликало інтимність художніх засобів“ — ось так можна сформулювати наші думки про цей момент композиторської творчості.

В своїй цікавій роботі „Культура та стиль“ проф. И. Иофе висловлює ту думку, що романтизм на можна вважати за окремий стиль, бо романтизм є витвір переходової доби випадкових суспільних прошарувань. Покладаючи таку думку за основу нашого критерія, ми й справді яскраво зрозуміємо місце Шуберта в нашій сучасності й ту оцінку, яку ми можемо йому дати за наших часів. Він так і залишається, й надалі, привабливим інтимним поетом спокійних споглядальних часів. Він мовчить за часів героїчної боротьби й бурхливого будівництва. Тому він ще такий маловідомий та малопопулярний тепер у нас.

Є. КУЗЬМИН

Олександр Мурашко *

Війна застала О. Мурашка в сільській глушині „На весні того року (1914). — пише його дружина, — ми рішили скористатися з за-прошення Є. Є. Іваницької і перебути літо в неї, в селі Лучці Полтавської губернії. Весною О. О., продавши наш дім на Малій Житомирській, купив шматочок землі на Лук'янівці і, доручивши архітекторові будувати, поїхав на село. За тиждень і я з нянею і Катрусєю¹⁾ поїхали туди ж.

О. О. чу сподобалася тиша й затишна обстановка скромного сільського дімка. Нам приділили прибудову-майстерню (Є. Є. Іваницька була художниця), О. О. довгенько не починав роботи. Але потім до середини червня почав одразу дві речі: „Пралю“ й „Вечір“. Пам'ятаю ці чудові ясні тихі вечори, коли ми вилізали з ним на гору, де я позувала для „Вечора“... Майже одночасно О. О. почав писати сім'ю селян у хаті²⁾, де його зацікавила задача світлового ефекту. Але в середині липня наш спокій був порушений — вибухла війна. Пам'ятаю, що О. О. 17 липня виїхав у Київ. Вернувся після того в піднесеному настрої... Він ще працював і далі, але щось важке почало давити нас, і в мир і ясність наших вечорів на горі вкралася нота меланхолії й смутку. — На початку серпня ми вернулися до Києва.

Дімок на Лук'янівці³⁾ вже кінчали й 13-го серпня ми вїхали в нього. В той час грізний привид війни торкнувся й до нас: в першій бою — 13 серпня — був убитий брат у перших О. О. — Жорж Мурашко, ще юнак, здібний і милий... О. О. думав, що доведеться закрити студію, але учні зібралися, і робота пішла, як звичайно, хоч, певна річ, інтенсивність її була втрачена“.

Спричинену війною напруженість настрою ще збільшували гризоти, що безпосередньо поставали з ряду подій особистого життя.

Недавно поховавши вітчима, О. О. незабаром переживає разом з дружиною втрату тестя. А відправлені в „Союз“ написані вліті речі „Пралю“ й „Вечір“, як повідомляв Нестеров, були „повешені крайне для них невыгодно, с Коровиным и в темном углу...“ Наслідком того було категоричне відмовлення Мурашка більше там виставлятися. Картини, відправлені в товариство „передвижників“, через розстрій транспорту — не повертаються. Правда, певною втіхою було повідомлення Нестерова, що він разом з Репиним рішили представити Мурашка до звання академіка, але події чисто зовнішні й випадкові (хвороба Нестерова, відсутність деяких академіків) заважали цьому проєктові здійснитися, принаймні, в найближчому часі.

А тут разом з почуттям деякої оскорбності й кривди, яку вчинив йому московський „Союз“, мені здається, що в глибині душі Мурашко

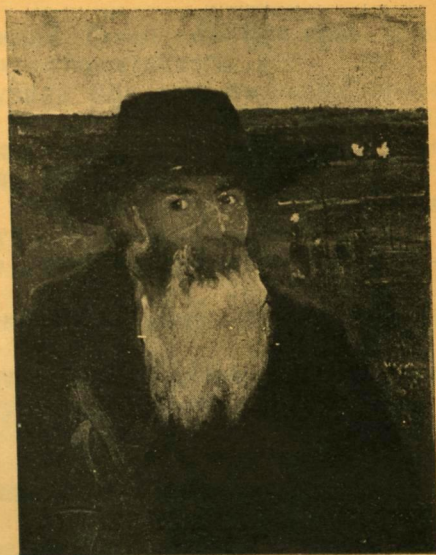
* Див. „Черв. Шлях“, 1928, № 9 — 10.

¹⁾ Дочкою.

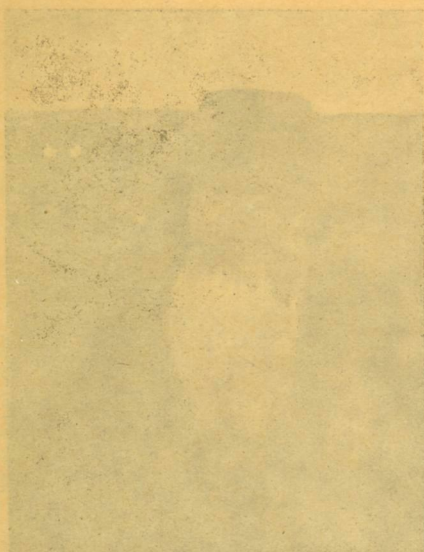
²⁾ Цю картину недавно придбав київський історичний музей ім. Шевченка.

³⁾ На Богаутівській ул. № 25.

Портрет Н. І. Мурашка

На терасі

р Муранико

В 1918 году Муранико был избран в члены
Союза писателей. В 1920 году он был
избран в члены Союза писателей. В 1921
году он был избран в члены Союза писателей.

В 1922 году Муранико был избран в члены
Союза писателей. В 1923 году он был
избран в члены Союза писателей. В 1924

году он был избран в члены Союза писателей. В 1925 году он был избран в члены
Союза писателей. В 1926 году он был избран в члены Союза писателей. В 1927
году он был избран в члены Союза писателей. В 1928 году он был избран в члены
Союза писателей. В 1929 году он был избран в члены Союза писателей. В 1930

году он был избран в члены Союза писателей. В 1931 году он был избран в члены
Союза писателей. В 1932 году он был избран в члены Союза писателей. В 1933
году он был избран в члены Союза писателей. В 1934 году он был избран в члены
Союза писателей. В 1935 году он был избран в члены Союза писателей. В 1936
году он был избран в члены Союза писателей. В 1937 году он был избран в члены
Союза писателей. В 1938 году он был избран в члены Союза писателей. В 1939

мусів згадати остережливі голоси таких друзів, як Нестеров, який жадав від нього речей „письма более мужественного“.

Давно підготовлювана криза мусила привести до певної постанови і перецінка всіх цінностей, що вистигала в чим-раз швидчим перебігу зовнішніх подій, невблаганно вимагала такої самої перецінки — суворої й нещадної — власних досягнень.

Одного разу — вже 1918 року зустрічаю якийсь Мурашка на вулиці. Давно з ним не бачився. Студія вже закрилася.

„От добре!“ — каже О. О., давно вже хочу вам щось показати — Можете зайти?

Сам тон, яким було це сказано, примусив мене якийсь насторожитися.

Відкладати не хотілося, і хутко я вже дзвонив коло ґанку затишного, недавно збудованого дому на Лук'янівці.

— От почекайте, — пристрою, — промовив Ол. Ол., ідучи вгору у свою майстерню.

Справді відчувався якийсь особливий, трохи напружений настрій, що мимохіть передавався й мені.

Я чекав, почувуючи, що зараз стану перед чимось рішучим, якимось „бути чи не бути?“

— Ну, готово! — почув я за кілька хвилин голос зверху.

Підіймаюся і я.

На мольберті стояло полотно.

Я глянув.

Звичайний етюд жіночої голівки з квітками, але тона!

На прикро синьо-фіялкового тлі сувні палаючим сонцем контрастово вирізнялися яскраво-жовті кольори.

На другому полотні та сама модель в яскраво-рожевім на тлі зелени. Таких „сміливих“ сполучень досі в Мурашка не було. Розважний, статечний, пристойний „Мюнхен“ зник без повороту. Виступав гостріший, рафінований „Париж“ з його сміливими шуканнями проблем тону й світла. Говорити про ці речі, як про рішучий злам було б, може, і не зовсім справедливо. Вони більше були завершенням, останньою точкою в довгому, давно підготовлюваному процесі, усвідомленням і визнанням від самого художника повороту, що відбувся в нім. Наставала пора дозрілости. Тут, здавалося, повинен був настати період особливої радісної творчости.

Про те свідчать кілька картин, що він почав — особливо велике полотно „Пралі“ (на жаль так і осталося нескінчене), де все співає, радіє, переливає надміром життя — і дужі, здорові, молоді жінки, і іскряча вода в басейні, і бризки світла...

Робити, робити, робити.

Але... настала потреба в роботі на зовсім іншому, ніж гадалося, полі.

* * *

В конвульсіях революційної боротьби ковано нові форми життя. Зсувалися цілі пласти. Як після землетрусу — гори рівнялися з землею, здіймалися нові верховини.

Київ перестав бути провінцією. Він ставав центром України, що збудилася до життя.

Тиха, зосереджена робота в майстерні мусила віддати місце роботі громадській. Те, що колись маячило, як далека мрія — тільки

мрія — можливість у Києві художнього центру — своєї академії — в наслідок подій, що надходили, ставало вже не тільки можливістю, але й konieczністю.

Трудно повірити, що серед місцевих художників знайшлися такі, які цьому противилися, але нема сумніву, що Мурашкові, за здійснення своєї дорогої мрії, довелося витримувати не малу боротьбу з „провінцією“, що не вмів і не хоче піднятися до ширших обріїв.

Про цю боротьбу й труднощі свідчать і нехитрі спогади вже цитованої мною Тини Омельченко: „Такі грандіозні строїв пляни відносно академії. Бували і такі дні: я бувало спита О. О. як академія буде. О. О. дуже грусно скаже: „я вже, Тіна, не вірю що це коли небудь буде, трудно дуже, багато єсть перешкод, але треба буде енергичному то може что небудь і буде“.

І от один раз приходю из школи і на моїй тарільці лежить газета, а О. О. стоїть і дуже щасливий. Я беру газету і що я бачу: Українська академія мистецтв приймає приват студентів...“

Та не легко далася ця дитина його мрії. Навіть Тіна відзначає, що в наслідку цієї постійної і завзятої боротьби, де вічно доводилося стинатися з питаннями дрібного гонору, дрібних образ, провінціальних інтересів, „последнє время О. О. був дуже розчарований в людях, всегда старався бути якось дальше від них. Любив свою Лук'яновку... Последняя мрія була О. О. мати один або два випуска із академії, а потім, каже, і на покой“.

Що справді було так, про те свідчить лист О. Мурашка до своєї сестри у перших А. Новоселецької (уродж. Крачковської), датований 17 вересня 1918 року.

„Что касается моей персоны“, читаємо ми там, „то сказать могу мало утешительного. Занят страшно, но только не той работой, которой мне надлежало бы. Почти два года ничего не работаю; всего меня втянули в строительство художественной жизни на Украине, и вопрос стоит так остро и сложно, что уйти от этой работы пока не предвидится возможности, но твердо надеюсь, что отдавши долг гражданскому строительству, меня с миромпустят для моей тихой работы“.

Можна майже з певністю сказати, що навряд чи це хутко б пощастило.

Глибоко цінячи й поважаючи своїх товаришів Бойчука, Нарбута й ин., що й самі поклали немало труду й ентузіязму в справу будування художньої академії на Україні — О. Мурашко не міг не бачити, що для такого великого й відповідального діла і в тім розмірі, як вона йому уявлялася, їх все ж таки буде замало.

Спокійніший, стриманіший і розважніший, він разом з тим не міг і співчувати тій хвилі трохи одностороннього націоналізму, що захопила завжди загонистого — загонистого до останніх меж — Нарбута.

Заклавши, як звичайно, руки в кешені і гризучи вже погаслу папіроску, О. Мурашко ходить по своїй майстерні.

„Нам перш за все потрібні майстри“, каже він мені, — „добрі, вмілі, що можуть і других навчити. А відки — чи не все одно — з Парижа, Японії, Італії, Москви — аби тільки навчили, а українське мистецтво дадуть уже ті, що від них навчатися добре працювати.“

— А Фіоравенті? — раптом стає Мурашко, ніби питаючись самого себе, або відказуючи уявленому супротивникові — вже, здається, італієць чистокровний — а створив Василя Блаженного — найбільш московську з московських церков... Еге ж, але як тепер виписати?... І хто ж приїде?“

О. О. видивився в півзачинене вікно — напевно перед його очима вставали непалені помешкання, де, ледві загіриваючи перемерзлі руки над огнем курної „буржуйки“, в калошах, пальтах і шапках студійці повинні були перемагати труднощі майстерності, відсутність фарб, пензлів, паперу, полотна, сипняк і привид голоду, що заглядав тоді в очі.

Але меч долі над головою Ол. Ол. був уже піднесений. Свої „тихої роботи“ він так і не дочекався.

Пісня обірвалася на півноті цілком несподіваним, незрозумілим і страшним способом.

14-го липня 1919 року О. О. разом з дружиною пішли на час до знайомих Ш., що жили в садби напроти їх дому. О. О. був дуже веселий, розповідав про своє дитинство, про те, який він палахкий, признавшись, що перед тим, як сюди прийти, настрій у нього був „хоч вішайся“.

„На початку другої (як тоді лічили, ц. т. астрономічно по десятій годині вечора), — пише його дружина, — ми попрощалися й пішли. Місяця не було видно. Ліхтарі не горіли. Було якесь півсвітле сіре освітлення (так буває уві сні). Ми пішли. Майже зараз таки, по другому тротуару почулася скваплива хода й говір двох-трьох людей, і брязкіт чи то острогів, чи то амуніції. На улиці було пустельно. Саша мовчав. Він певно прислухався до ходи тих людей. Мені теж стало трохи моторошно, але я не хотіла показати того. Ми не прискоряли ходи. Я тільки спитала: „В тебе ключ (від фіртки) є?“ — Він коротко відказав: „є“.

Коли ми підійшли до палісадника нашого дому, мені здалося (досі не знаю, було те, чи ні), що хтось іде проти нас, і я якось зразу заспокоїлась. Коли ми вже підходили до фіртки, грубий голос з того тротуару крикнув: „Стій! А то буду стріляти!“ Ми стали, думаючи, що то патруль, перевірка документів або щось подібне. Але поки чоловік, що гукнув на нас, переходив через вулицю, мені стало страшно.

— Хіба ви не знаєте, товаришу, що не можна ходити так пізно?

— Але я коло свого дому, ми увійдемо, і більш нічого...

— Гей, забирай його! — крикнув той, що підійшов, до інших.

— Але я радянський службовець...

— Там розберуть, забирай його, веди... в Подільський район...

— Зайдіть, я покажу вам документи, — говорила я, забувши, що документи при Саші. Чому він їх не дістав — не знаю... Саша протяг руку і сунув в руку годинник з ланцюжком.

— Ти не турбуйся...

Вони піхопили: „Еге, турбуватися нема чого. Завтра довідайтеся в Подільському районі“.

Саша ще сказав:

— Дивися там, щоб Катруся не злякалася.

То були його останні слова. Він одчинив мені фіртку й передав ключ“.

Вбігши до дому, Маргарита Августовна, певна річ, розбудила близьких. Зважилися піти в сусідню садибу.

„Коли ми проходили через сад“, — читаємо ми далі, — розітнувся постріл... Я страшно здригнулася.

— Маргарито Августівно, це ж завжди буває... заспокоювала Оля¹⁾.

¹⁾ Няня.

Може півгодини відділяло почутий постріл від моменту арешта. Всі довідки в районі, в міліції нічого певного не дали. Сам начальник Лук'янівського району, що взяв участь в розшуках, нічого не міг добитися. В Подільському районі, куди казали довідатися, навіть були здивовані — до району Лук'янівки він жодного відношення не мав.

Аж другого дня, явившись в дім Ол. Ол., міліціонер дав знати, що він його знайшов мертвого.

„Він лежав в саду дома № 18 по Дорогожицькій вулиці. В низовині саду коло самого паркана знайшли його. Він лежав на правому боці, трохи зігнувшись — так він іноді спав — без піджака й жилета.

В першій хвилі мені здавалося, що він хотів перескочити. Кудя пройшла через голову ззаду і вийшла в праве око“. Смерть була моментальна, чудна, незрозуміла. Найправдоподібніше думати, що О. О., проходячи через безлюдні вулиці й сади, хотів тікати, і згубливий постріл був, сказати б, інстинктивним в „тікача“, може навіть без особливого наміру влучити.

Так мало важило життя людське в ті страшні роки громадянської війни.

„У вівторок 17 червня“, — закінчує свої спогади Маргарита Августівна, ми поховали його. Тихий, свіжий день; трохи квапимось, щоб несли на руках до самого кладовища. Маса квітів і серед них синій вінок з волошок з такою ж синьою стрічкою... Його улюблений колір, такий глибокий синій колір, що так часто подібувється в його картинах...“

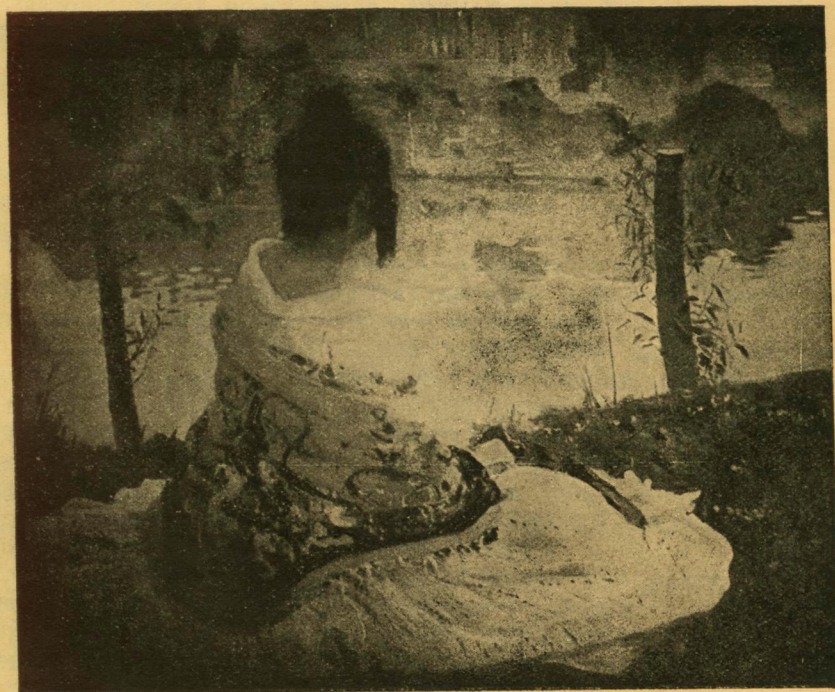
Як Врубель, О. О. пильно стежив за своїм костюмом, і його невисока струнка постать менш усього нагадувала традиційний образ „художника“ в високому капелюсі, спід якого звисав довге волосся на поношену „крилатку“ — данина колишньому романтизмові. — в якій любив ще ходити його дядько — „старий учитель“ М. Мурашко. О. О., навпаки, належав уже до того покоління „молоди“, що відмінно від „старих“ властивий художникам дендизм обертало не так на „мальовничість“, як на трохи іноді навіть підкреслену вишуканість. Завжди стриманий, навіть насторожений з новими, особливо багатими і чим-небудь впливовими людьми, чого навчили нерадісні літа молодости, надто вражливий до найменшому вияву від них недбалости в манері з ним поводитися, О. О. серед, правда, нечисленних друзів і учнів умів бути простим, веселим і дуже уважним, особливо коли почував, що хтось із них проходить ту саму сувору школу злиднів, поневіряння й понижень, яку колись проходив він сам. Я вже говорив про те, як майже з материнською ніжністю придивлявся він до матеріяльного становища своїх студійців, довідуючись навіть, де обідають, при найменшій сумніві про те.

„Аби характеризувати, — розказує М. Бурачек¹⁾, — відношення Мурашка до учнів, я пригадаю зараз маленький факт, який розказав мені один з учнів студії.

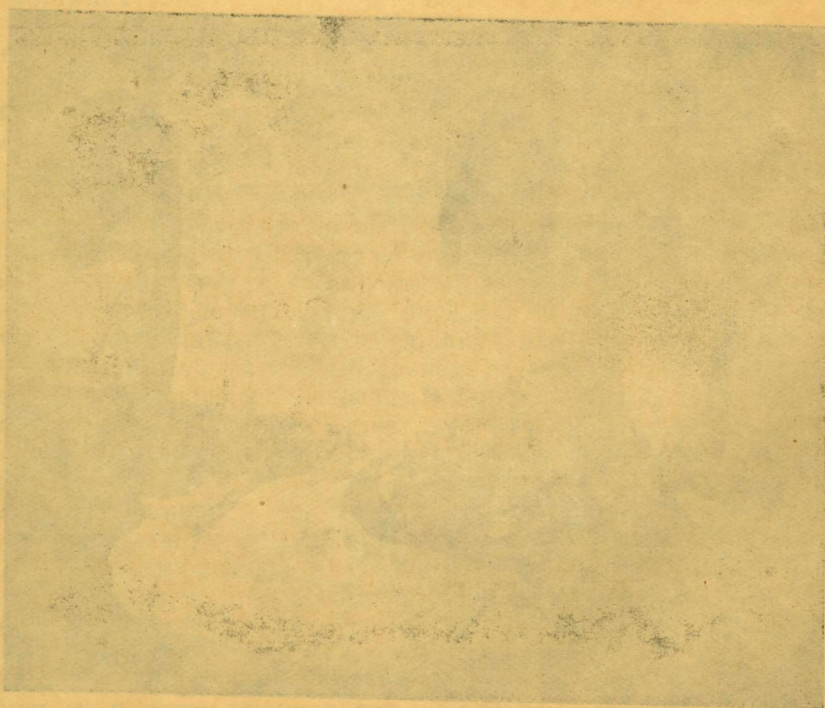
„Це був тяжкий момент! Бився я над рисунком, бився досить довгий час, а рисунок виходить нудний, замучений, невиразний... Навкруги-ж у колег рисунок так і сміється — легкий, живий. Підходить Мурашко, щось говорить, а я його не слухаю — така безнадійність, такий одчай охопив мене.. Де там буду художником, коли

¹⁾ „Мистецтво“ № 5 — 6, ст. 30.

Портрет Г.

Біля
озера

Blm
0000

нема таланту, простої здібности! І я просто заплакав. І от тут, як теплий сонячний промінь, як рідна мати, О. О. пригорнув мене до себе, поцілував і одним словом вернув мені віру в свої сили“.

— „Яка твоя думка — в чім я дужчий в живописі чи в рисунку? — спитав раз О. О. в дружини.

— В рисунку, — відповіла вона.

— І я так думаю, — додав він.

Правда, останніх років свого життя зробив він чимало рисунків, портретів, здебільша вуглем або сангіною — портрет А. Бабенко, В. Дитятина, пр. ф. Воскобойникова, худ. Рабиновича, портрет, який, без сумніву, треба вважати за одну з найкращих робіт О. О. в цій манері¹⁾. І все таки думаю, що сферою Мурашка, як художника, був не рисунок, а фарба. Занадто любив він яскраве сонячне світло і створене ним леління й переливи фарб. Як художника світла, й сприймала його більшість критиків, що писали про нього.

„Мурашко, читаємо ми Berliner Tageblatt за 1910 рік, виявляє себе сильною самостійною постаттю, чудово розв'язуючи в своїх портретах інтересне завдання світла. Його спеціальність — то світло. Він садовить хлопця в широкій панамі в човен проти сонця й пише тільки приглушене червонасте світло, що виграв на лицах і шиї, падає на його спортивну блузу, замикає цілу його постать в якусь світащу сферу. Так само виявляються декотрі жіночі постаті, де модель сидить у дверях веранди на тлі кімнати і т. ин“.

Про світло й колір писав і кореспондент Koelnische Volkszeitung, що відзначив його незвичайний талант і технічні досягнення.

Почасти про те ж говорять і самі назви декотрих його картин („Вечірні відлиски“), але найбільше його останні технічні досягнення, технічні шукання. Всі вони майже виключно присвячені проблемам кольориту, розв'язанню трудних кольорових комбінацій, рідких освітлень, складних рефлексів, як напр., в цікавому портреті дружини на тлі зеленого ставка з сильними рефlekсами на обличчі від яскраво освітленого листа²⁾.

І можна без перебільшення сказати, що тональність і світло властиво й становили головний, мало не одиникий „зміст“, основну „динаміку“ більшості створених ним полотен.

Власне тільки вони — цей тон і світло живуть і рухаються, і всі написані постаті — тільки свого роду екрани, що відбивають світло й колір. За виїмком, певна річ, портретів. В них певний особистий підступ до оригіналу вже неминучий, хоч і тут инколи доводиться спостерігати, як „психолога“ відсуває на другий план „живописець“: так чарують і захоплюють його у свій полон кольорові гамми, що відкриття, які він в них знаходить, далеко звабливіші й дорожчі йому від „сюжету“, що позує перед ним.

Та й треба сказати, що О. Мурашко був цілою своєю вдачею прототипом художника „безсюжетного“. Цим і можна пояснити, що переважна більшість людей, яких він змалював, завжди більш або менш „позують“. Не вони — ті що позують — художника цікавлять, а те, що виявляється на них і через них.

Навіть у „Каруселі“, яка самим своїм сюжетом підносить момент руху, льоту, пориву — це ми відчуваємо найменше. Пози дівчат,

¹⁾ Відтворений в „Мистецтві“ № 5.

²⁾ Цей портрет є одна із окрас київського історичного музею ім. Шевченка.

що крутяться, мало чим відрізняються від тих, що дрімливо під сонцем сидять „на призбі“.

Ніколи не писав він і „тихого горя“, як відзначили репродукцію з його картини в № 5—6 Мистецтва. Такі „передвижницькі“ настрої були абсолютно чужі його чисто живописній творчості.

І сам, назвавши свою картину „Неділя“ („Воскресный день“) (треба ж якось назвати!), він тільки підкреслив тим її фактичну безсюжетність, бо не можна ж назвати „сюжетом“ відсутність всякого діяння і хоч якого-небудь „переживання“.

Яка ж роля Олександра Мурашка в історії українського мистецтва?

Щоб відповісти на це питання, треба виразно уявити собі стан мистецтва на Україні перед його появою на художньому обрії Києва.

Не бажаючи повторяти того, що я вже сказав в статті про „Першу школу малювання“, відзначу той разливий факт, що за своє більш як тисячолітнє існування Київ так і не спромігся завестися власним сховищем мистецтв.

Коли б не Богдан Іванович Ханенко та його дружина Варвара Николівна уродж. Терещенко, що на особисті, правда, величезні кошти зібрали надзвичайно цінну колекцію речей давньої краси, то, мабуть, і до нинішнього дня Київ не мав би жодної картини Тиціана, Рембрандта, Веласкеза, не мав би поняття про італійські майоліки, про порцеляну стародавнього Китаю, про вправних японців, про палаючі скла старих соборів, про казкові емалі Сходу. Була б у цій царині *Tabula rasa* - порожнє місце. Навіть збирання свого, рідного почалося мало не на наших очах і з яким трудом! Потрібна була така безоглядна відданість ділу, якою відзначався колишній директор історичного музею Микола Федорович Біляшевський, щоб пійти на всі труда, часом пониження, образи, щоб добути, головню в того ж Ханенка, потрібні кошти на збудування музею і щоб потім з неослабною енергією день при дні шукати, інколи літерально виривати з рук залишки старовини і подібно до клопотливого, але невтомного мураха, разом з другим новим фанатиком того самого діла — небіжчиком Шербаківським за які-небудь 20—30 років зібрати той величезний матеріал, яким можемо похвалитися тепер. Де ж було виховувати свій смак, виховувати своє око? Як було навіть найталановитішим набути тут художньої культури, ті імпульси, без яких для мистецтва справжнього життя нема?

Без сумніву і в Києві були спроби створити якесь художнє життя. Ще в кінці минулого віку „общество поощрения искусств“ що - року уряджало виставки етюдів з преміюванням найлуччих експонатів, уряджало навіть конкурси.

Такі самі спроби робило й товариство „Мистецтва й Літератури“. Але ці спроби здебільша тільки виразніше виявляли всю бідність, неорганізованість і не раз уже мною відзначену глибоку провінціальність величезної більшості місцевих сил. Відбувалися анекдоти цілком гоголівського стилю, напр. художник не давав на виставку своїх картин тільки тому, що там мають висіти речі другого, з яким він посварився на чисто особистому ґрунті.

Не дивно тому, що смак широких мас виховувався майже виключно на пересувних виставках, котрі, правда, доходили до Києва іноді в дещо урізаному вже вигляді, та все таки свого часу мали велику славу. Там, і тільки там, необізнаний з мистецтвом киянин кінця 90-х років міг побачити оригінальні твори Рєпіна, Шишкіна,

Левітана, Ге і владаря обивательських уподобань Володимира Маковського. Але перед початком двадцятого віку корифеї „передвижництва“ почали сходити з кону.

Разом з новими талантами, уподобаннями, напрямками, з'явилися й нові угруповання. Пересувні виставки ниділи, чевріли в кількості, а надто в якості виставлюваних робіт.

Та, коли свого часу пересувні виставки деякими сторонами грали дуже велику й культурну роль, притягаючи до питань мистецтва розмаїті й широкі маси, їх вплив для України й зокрема для Києва не був чужий і своїх негативних, дуже негативних рис.

В тогочасних столицях Петербурзі й Москві, що мали свої схопища мистецтв минулого, свої традиції і самі були осередками яскраво-художнього життя — передвижництво було нехай яскравою, сильною, та все таки тільки одною з численних „течій“. А для Києва передвижники були авторитетними представниками „всього мистецтва“. Ліпшого за картини Рєпина, Шишкіна, Левітана кияни протягом багатьох років нічого не бачили. Порівнювати й зіставляти не було з чим. Правда завдяки надзвичайній, нічим иноді не спиненій енергії якогось А. І. Філіпова, що з скромного репортера став свого роду місцевим Дягілевым¹⁾, на виставках, що він уряджав у Києві, появлялися твори таких майстрів, як Мусатов, Бенуа, Рерих, Сомов, що групувалися кругом журналу „Мир Искусств“²⁾, але останнього „маститые, столичные“ газети й журнали не раз узивали зневажливо „декаденщина“, і тому в Києві цих заїжджих гостей зустрічали з деяким побоюванням. А потім передвижники були більш зрозумілі. Щоб їх оцінювати, не було потреби ані трошечки виходити з суто-обивательської психології в обсяг невідомого мистецтва. Не дивно тому, що на місцевому ґрунті в даних умовах, коли й могло що вирости, то тільки який-небудь паросток передвижництва. Так і сталося.

Ініціатором і організатором виставок київських художників в перших роках поточного століття був молодий „чиновник особых поручений“ при генерал-губернаторі К. Н. Бахтин. Зворушливо люблячи мистецтво — він сам писав великі пейзажі „з настроєм“. Але крила його художньої мрії вище від Біляницького-Вірулі не підіймалися. І рівень цього зльоту накладав незмінну печать на весь характер виставок, що він уряджав.

Це зовсім не значить, що не можна було там подибати й гарних речей, але всі вони здебільшого або безнадійно губилися в загальній масі сірої нудьги, такої характеристичної для пересувних виставок останнього періоду, або, як було з появою О. О., тільки ще раз підкреслювали конечну потребу якогось корінного зрушення самого художнього оточення.

За кілька років, перебутих у Києві, О. О. стало очевидно, що самою тільки особистою творчістю цього не зробити. Треба було або тікати самому, або мати сильних спільників, інакше сказати, Київ мусів стати сильним і самостійним художнім центром. Як я вже казав, уже зовнішні політичні події сприяли цьому. Здавалося б, і саме угруповання керівників, що створилося в новонародженій академії мистецтв, було запорукою всебічної творчості. Такі вони були різні темпераментом, уподобаннями й напрямками!

¹⁾ Визначний організатор виставок „Мир Искусства“ в Парижу.

²⁾ Наслідуючи, Філіпов заснував у Києві журнал „В мире Искусств“.

В молодій Україні, що раптом дістала змогу розвивати свою культуру, свої власні доти приглушені сили — струмок „національності“, що намагався пресбитися наверх, натурально повинен був забити дуже високо й сильно. І відбиття цієї, нехай трохи однобічної, навіть узької, але неминучої течії знайшло свого яскравого виразника в особі Нарбута, що завжди захоплювався до кінця, до останньої межі. В його чудовій майстерній графіці останніх років, цілком насиченій творчістю художників друкарської справи України кінця XVII й XVIII віків — Нарбут зразу поставив сучасне мистецтво книжки на яскравий і виразний національний ґрунт. В його манері мистецтво минулого набирало зовсім нових форм, сучасну динаміку й гостроту.

До певної міри ту саму роль, хоч у зовсім іншій царині, царині „великої“ живописі — відіграв Бойчук. Коли коріння Нарбута останнього періоду треба шукати в ілюстраціях Тріод, акафистів, октоїхів, в неспіливих і невмілих гравюрах на дереві якого-небудь Ангілейка або Мігури — манера Бойчука і його школи веде нас ще далі — до фресок XI віку в баштах Києво-Софійського собору.

Правда, вернувши місцевим художникам втрачене почуття монументальності й декоративності, почуття співучої ритмики й композиції, Бойчук відігравши в цім розумінню дуже корисну й важливу роль, ніби застряг у своїх прототипах. Стиль з'їв людину. Картину або композицію з майстерні Бойчука пізнаєш з першого погляду, але чийого вона пензля, пізнати майже неможливо — скрізь однакові плескати, загеометризовані постаті, збляклі з перевагою вохри тона скрізь однаковий ніби умисний страх краси, — чомусь багато сучасних художників вважає, що краси не можна сполучити з мистецтвом пролетаріату. І при наявності тільки цих двох вищеназваних художників, молоде українське мистецтво, відроджуючись у своїй власній академії, могло б наразитися на серйозну небезпечність засохнути або задуситися в занадто вже душній атмосфері — однобічного націоналізму. Цей, повторюю, дуже важливий і неминучий в описуваний нами період момент — все таки мусів мати свою противагу для відновлення потрібної рівноваги.

І ця роль виключно належить О. Мурашкові.

Любов до рідного краю в О. О. була інша, ніж, наприклад, у Нарбута. Вона в нього виявлялася не так у загостренні національного почуття, як у його поширенні. В О. О. з особливою силою виявилася те обличчя України, яке з самого початку її історії було обернене до великих культурних цінностей Заходу, яке незмінно протягом віків тяглося до них чи то шлюбним договором Ярослава, що віддав свою дочку за французького короля, чи то захопленням „латиною“ Київської Академії, чи то німецьким барокко старо-українських будинків і нагробків, чи то характером своїх ікон, що видимо відбивали вплив не східних, а західних прототипів. І тому, якщо після появи в Києві Нарбута мистецтво, що було ще тільки „місцевим“, стало українським, можна сказати, що з О. О. Мурашко українське мистецтво стало частиною загально-європейського. Він показав, що національність не в зовнішніх сюжетах, не в „Марусях“ і „бандуристах“, а в органічному звязку самого автора з землею, що його згодувала, в збагаченні свого народу не відгородженням його від решти світу, а саме в прилученні його до ширшої повноцінної культури світової, в яку кожна національність входить з своїм даром, не відокремлюючись, але й не гинучи, як звук окремого інструмента в великій добрій оркестрі.

В цім розумінню О. О., бувши цілком українцем, був і європейцем. Його зв'язок з Європою не був тільки подорожжю за новим і свіжим яким-небудь дуже „лівим“ товаром, який привозив на заздрість і дивування землякам разом з модним небаченим ще галстуком і новим кроєм капелюшка для жінки. Як з новим галстуком, так і з новим „стилем“ можна по суті залишитися цілком провінціальним. Але європеїзм О. О. був свій власний, прирощений. Він був справді певною стороною „мюнхенцем“ або „парижем“, бо все мюнхенське або паризьке він не „крав“ (а крадене завжди залишається по суті „чужим“), а перетворював, зливав з власним своїм єством. Простіше сказати, він почував себе незмінною і невіддільною частию того великого цілого, з якого черпав як з свого рідного, близького, що належить йому по праву, віддаючи йому натомість своє „особливе“ українське, сонячне, що не раз і відзначали ті, хто писав про нього.

І Нарбут і Мурашко відійшли, далеко не сказавши всього, що таїлося в їх талантах — тим бережніше й уважніше треба ставитися до спадщини, що вони залишили.

Кожному українському художникові, думається мені, їх не тільки треба зрозуміти, зрозуміти до краю, але й „пережити“, як два прототи́па, два полюса, два центра енергії, пам'ятаючи, що тільки з взаємовідношення цих двох, на погляд таких різних полюсів, постане світло, постане життя.

Ці два полюси — доосередній — Нарбут, відосередній — Мурашко, ніби чужі один одному, навіть ворожі, на ділі в обсягу творчих процесів рідного мистецтва виявили основний закон рівноваги й гармонії, яким живе й порушується мистецтво.

„До свого!“ — такий заклик Нарбута.

В широчінь, в далеч, до цілого світу і з цілим світом — до цього кличе вся творчість О. О. Мурашко.

Хроніка

ЛІТЕРАТУРНЕ ЖИТТЯ

* Літературний музей. При інституті Шевченка організується літературний музей, в якому будуть зосереджені всі Шевченкові речі, а також оригінали його творів. Для музею передбачається придбати картини роботи Шевченка, що тепер знаходяться в Москві й Ленінграді.

* Документи про Шевченка. Київський Центральний Історичний Архів на завдання Українського Центрального Архіву підготував та назабаром здасть до друку том нових документів під назвою: „Похорони Шевченка“.

* Нові придбання київської філії Інституту Шевченка. Останнього часу київська філія Інституту Шевченка придбала багато нових матеріалів. Серед них є альбом з вирізками з закордонних, російських та українських журналів, що в них писалося про Шевченка, копії листів Шевченка то що.

Крім того, київській філії інституту пощастило придбати цікаві старовинні книжки з україніки. Між ними є книжки з бібліотеки Шевченка.

* Меморіальний музей. Київська філія Шевченківського Комітету вживає заходів, щоб краще влаштувати та художньо оформити меморіальний музей на могилі Шевченка. План такого оформлення музею доручено опрацювати спеціальній комісії, в складі представників філії та художнього Інституту, на чолі з професором Дорошкевичем.

* Проекти пам'ятника Шевченкові. У грудні в Києві відбудеться виставка проектів пам'ятника Шевченкові.

* Провідник на могилу Шевченка. Шевченківський Інститут має видати провідник на могилу Шевченка.

* Сторіччя з дня народження Квітки-Основ'яненка. Президія окрвиконкому організувала спеціальну комісію для відзначення сторіччя з дня народження українського письменника Квітки-Основ'яненка. До складу комісії ввійшли представники міськради, Наркомосу, окрнаросвіти, інституту Шевченка, спілки Робос і будинків освіти, Блакитного та вчених.

* Збір коштів на пам'ятник Коцюбинському. Розпочата минулої весни кампанія збору коштів на спорудження пам'ятника письменникові М. Коцюбинському у Вінниці уже дала деякі наслідки. 1 жовтня цього року було зібрано вже біля десяти тисяч крб. З цієї суми окрвиконкоми дали

5.965 крб., всілякі установи та окремі громадяни — 721 крб., а решту шкільні заклади. Збір коштів продовжуватиметься далі. Гроші треба надсилати до Держбанку на поточний рахунок комісії № 1615.

* Вшанування пам'яті М. Г. Чернишевського. 12 Липня 1928 року минуло 100 років з дня народження відомого революційного діяча II-ої половини 19 століття М. Г. Чернишевського. Святкування його пам'яті перенесено на тепер. Отже Наркомос дав директиву всім Окр. ІНО, ВУЗ'ам та науково-дослідчим установам, щоб вшануванням пам'яті надати масового характеру; щоб на урочистих засіданнях пам'яті Чернишевського в доповідях з'ясувати його значіння в будівництві матеріялістичної філософії, його відношення до марксистського аналізу явищ та до філософії діалектичного матеріялізму на тлі сучасних йому соціально-політичних умов (тези проф. Покровського).

Метода вшанування це: урочисте засідання з доповідями, прилюдні лекції, статті в пресі, в стінних газетах і т. инш.

* Колектор. Заходи культвідділу профспілок до більш систематичного поповнення профспілкових бібліотек українською книжкою привели до заснування бібліотечного колектору при ВУРПС'і, видавництві „Український Робітник“.

Бібліотечний колектор має допомогти профспілковим бібліотекарям обізнатися з українським книжковим ринком. З цією метою складається раз у раз списки нових видань в усіх майже галузях знання, а передовсім красного письменства. Це безперечно допомагає бібліотекарям, зокрема тим, що працюють на периферії, своєчасно набувати нові книжки й держати читача в курсі новинок. Крім того колектор провадить над книжкою й роботу рецензійного характеру. Щоп'ятниці в колекторі за участю профспілкових бібліотекарів відбувається обговорення тієї чи іншої нової книжки після попереднього ознайомлення з нею 1—2 рецензентів. І на підставі цього обговорення ставиться питання про те, чи слід обговорювану книжку пускати в профспілкові бібліотеки.

* Науково-дослідча катедра літературознавства харківського ІНО цього академічного року поширює й поглиблює свою роботу, розгортаючи її в напрямкові вивчення актуальних, практичних питань нашої сучасності. З цією метою організовує при кафедрі комісії теорії та історії критики,

прикладної методології та методики, вносить до плану нові теми то-що.

В цьому ж напрямкові робить дещо і секція української літератури. Щільно зв'язує свою роботу з науково-дослідч. інститутом Шевченка, закладом органічно спорідненим з нею, зокрема з кабінетом бібліографії університету, організовує при собі комісію сучасної літератури, з метою ввести у річище систематичних студій вивчення творчості наших молодих письменників.

Почин що до цього уже зроблено: 26-го листопада ц. р. відбулося перше засідання секції української літератури з новоорганізованою комісією. На повісті стояла доповідь Петра Панча, що перший з письменників погодився взяти участь у такій спільній роботі. Доповідь його на тему: „Як опрацьовувано сюжети збірки „Голубі ешелони“, пройшла жваво. Письменник уміло ввів аудиторію в усі таємниці закутки майстерні художника слова. Пояснивши назву збірки, зупинившись на цілеспрямованості повісті „Голубі ешелони“, на її основній установці, він далі докладно ознайомив присутніх з тим студійним матеріалом, що ліг у основу фабульної нитки повісті, показавши, як відбувається підготовочка, чорна робота, як збираються, класифікуються, далі синтезуються сухі життєві факти, а пізніші вдягаються у живі художні образи, як перед тим, поступово, доходять до рівноваги складні взаємовідносини реальної та художньої перспективи. Типаж, архітектоніка повісті, композиційне значіння основних та вставних новел і умотивування їх, головніші художні прийоми, кінцівка повісті то-що були змістом доповіді Панча.

В жвавому обговоренні, де крім членів секції й катедри брали участь сторонні, порушувалося найширші питання з психології, теорії та практики художньої творчості. Найбільш дискусійним місцем повісті „Голубі ешелони“ були — особа Ніни Георгіївни та вставна новела, що подає марення Лец-Отаманова, власне, саме марення, як художній засіб. Висловлювалося думки, що марення шкодить сюжетності повісті, що прийом цей надто „оголений“ у письменника, що реалізм марення не умотивований, рефлекс Лец-Отаманова не правдоподібні, що марення порушує стилістичний монізм повісті, виконаної загальною в реалістичному плані.

В відповідях на порушені питання т. Панч пояснив, що загадковість особи Ніни Георгіївни наперед передбачена і в цьому її композиційна суть, що ж до марення, то письменник вважав за недоцільне як раз з стилістичного боку подавати його в реалістичному плані і, взагалі, гадає, що такий засіб з плану канонізованої реалістичної повісті не випадає.

Досвід засідання показав, що єднання письменника з літературознавцем річ потрібна і доцільна.

Марія Недужа

* Павло Тичина російською мовою. Олександр Гатов редактор „Из-

бранных стихов“ Тичини в російських перекладах, що вийшли 1927 року в ДВУ, готує друге доповнене й перероблене видання їх для ГІЗ'а РСФСР. В книзі буде до 3000 рядків поезій в перекладах Багрицького, Светлова, Ушакова, Асеева, Гатова, Рукавишнікова, Сологуба та ин.

Інтерес до творчості Тичини помітно зростає в літературних колах і масах читачів. 13 листопада відбувся в домі Герцена, в Москві, вечір, присвячений творчості П. Тичини, організований „Всеросійським Союзом Писателей“ та літературним т-вом „Звено“. А. Гатов зробив доповідь про роль П. Тичини в укр. поезії і прочитав адресовані йому листи Ф. Сологуба про творчість П. Тичини. На тім самім вечорі велику доповідь про творчість П. Тичини зробив М. Сокольников. Доповідь Сокольникова цікава тим, що виявляє захоплення П. Тичиною російського критика-читача, що не знає укр. мови й зацікавився творчістю укр. поета з перекладів.

* Українська література в російських перекладах. Друкуються: П. Панч „Голубые эшелоны“ у вид-тві „Круг“, Гр. Епик „Без почвы“ в „Молодой Гвардии“; І. Микитенка „Вуркагани“ і збірники оповідань І. Ле, А. Гатова та С. Пилипенка „Совр. укр. литература“ (збірка) — в вид-тві „Московский рабочий“. Ряд книжок найкращих теперішніх укр. письменників видасть 1928 — 1929 р. ГІЗ РСФСР (разом — 120 аркушів). Вийдуть твори М. Хвильового, А. Любченка. П. Панча, І. Микитенка, І. Ле, Ю. Яновського, Косинки, О. Слісаренка, В. Сосюра, П. Тичини та ин.

* Конкурс на кращу дитячу п'єсу. 9 листопада 1928 року відбулося останнє засідання журі оголошеного ДВУ конкурсу на кращу дитячу п'єсу для шкільного театру. Разом було розглянуто 127 п'єс, з них визначено на премію 5: 1. „ХО“, автор Мамонтов Я., 2. „Маскарад“, автор — Олесь Донченко, 3. „На поліссі“, автор — Герасименко В. П., 4. „Баламутка“ автор — Іваницька М. та 5. „Сонячний ранок“, автор — Луценко І. М.

Всі п'єси визначені на премію умовно. Автори повинні виправити п'єси за рецензіями, по одержанні виправлених п'єс (термін подачі — 1 грудня 1928 р.) буде скликане засідання журі для остаточного розподілу премій.

Ухвалено до друку 2 п'єси:

1. „Весною“, автор — Турминський А. та
2. „Ясько Чарнецький“, автор — Боярчук К.

Ухвалено до друку з переробкою за рецензіями — 8 п'єс: 1. „На провесні“, автор — Шиманська Н., 2. „День у малого Тараса“, автор — Шпак, 3. „Тарасів син“, автор — Любченко І. П., 4. „Украла“, автор — Ів. Жук, 5. „Молоді кооператори“, автор — Тарасюк П. 6. „Зміна йде“, автор — Коваленко М. 7. „Не повезло героям“, автор — Сич Я. та 8. „Маленький герой“, автор — Богославський М.

Передаю для використання до редакції журналу „Червоні Квіти“ 2 п'єси: „За татом“, автор — Благо М. та „Про трьох сміливих школярів“, автор — Соломонівська Н.

Ухвалено до друку як п'єсу для юнацтва та передано до юнацького сектору ДВУ п'єсу „Гуцульська правда“, автор — Вовк П. А.

16 п'єс повертається авторам для ґрунтовної переробки за рецензіями.

90 п'єс, як непридатні до друку, знято з конкурсу, і авторам не повертається.

* Вечір єврейської літератури. На нараду про єврейський репертуар, що відбулася в кінці листопада з'їхалися єврейські письменники з Москви, Києва, Менську та інших міст. З цього скористався „Гезкульт“ (товариство сприяння єврейській культурі) і влаштував в приміщенні єврейського театру досить вдалий вечір єврейської літератури.

Редактор московської єврейської комуністичної газети „Емес“ тов. Літваков зробив доповідь про нинішній стан єврейської радянської літератури.

Після доповіді виступили й читали свої нові твори поети й письменники Гофштейн, Кушніров, Даніель й Каган.

Потім читав свої вірші відомий пролетарський поет Фефер. Збори влаштували теплу зустріч тов. Феферові.

* Єврейські письменники українською мовою. ДВУ має видати 4-ма збірниками кращі твори сучасних єврейських письменників, а саме Бергельсона, Кіпніса, Квітка і Ністера.

* Перша річниця. 5-го січня 1928 р. минає рік з дня відкриття в Харкові будинку літератури ім. Блакитного (Еллана).

* „Антологія новітньої німецької поезії“. ДВУ склало договір з Петніковим Г. та Йогансенем М. на видання „Антології новітньої німецької поезії“.

* Уїтман українською мовою. З поетом Іваном Куликом ДВУ склало договір на переклад віршів Уїтмана. Книжка з'явиться на початку 1929 року.

* Б. Якубський. Галицьката буковинська поезія ХХ століття. Незабаром має вийти у видавництві „Книгоспілка“ хрестоматія „Галицьката буковинська поезія ХХ століття“. За редакцією професора Б. Якубського, розміром 15—20 друк. арк.

Перша частина хрестоматії — за ХІХ ст. — вийшла на початку цього року у тому ж видавництві.

В цій—другій частині хрестоматії будуть подані поезії 16 поетів а саме: Богдан Лепкий (40 поезій), Петро Карманський (48 п.), Василь Пачовський (12 п.), Степан Чарнецький (20 п.), Остап Луцький (7 п.), Франц Кокоський (5 п.), Марійка Підгірянка (5 п.), Сидір Твердохліб (7 п.), Мелетій Кічура (16 п.), Михайло Рудницький (20 п.), Орест Петрійчук (7 п.), Степан Семчук (5 п.), Василь Бобинський (27 п.), Олесь Бабій (16 п.), Юра Ширумеляк (11 п.), Андрій Волошак (4 п.).

До збірки — хрестоматії будуть додані вступна стаття та примітки.

* „Західня Україна“. Вийшов зшиток 2—3 ілюстрованого літературно-мистецького та громадсько-політичного журналу „Західня Україна“.

Зміст. Крім художнього матеріалу вміщено: Акт 14-Ш — 1923 (текст); П. Б. — П'ятиліття акту 14-Ш в радянській пресі; Петро Бензя — Деякі підсумки соймових виборів на західно-українських землях; Яків Струманчук — Подія, що про неї не згадали; Гнат Піддубний — Басарабія на Версальському ланцюгу; Михайло Баран — Розлом у КПЗУ; Кому й кого визволяти, або як адвокати торгують Західною Україною; Василь Атаманюк — Західня Україна в літературі; Дмитро Лисиченко — Мова книжкових полиць; Максим Коломийчук — Іван Чупрей (стаття); Іван Лакіза — Письменник - громадянин. Журнал багато ілюстровано.

* Володимир Кобилянський. „Поезії“, — Видавництво „Західня Україна“ готує до друку нове видання поезій Володимира Кобилянського, молодого буковинського поета, що помер в Києві в вересні 1919 р. Крім поезій, що були вміщені в виданні „Друкаря“ („Мій дар“, Київ 1920 р.), до цього нового збірника, крім виданих уже, увійдуть ще ніде не друквані поезії В. Кобилянського, як оригінальні так і переклади з різних європейських поетів (Гайне, Шіллера, Гете, Міцкевича, Мальчевського та инш.). Видання вийде за редакцією Д. Загула, який дасть до нього велику критично-біографічну статтю, примітки, уваги то що. До збірника буде доданий поетів портрет.

Ранніх віршів Володимира Кобилянського та його прозових творів, друкованих в довоєнній буковинській пресі видавництву не пощастило здобути, тож замість повного збірника творів, як його спершу задумало видавництво, вийдуть тільки вибрані твори віршовані, хоч і в далеко більшій кількості, ніж їх було в першому виданні.

Цим збірником Спілка й Видавництво „Західня Україна“ відгукнеться на 10—ліття зо дня смерті поета. Чистий прибуток піде на впорядкування могили поета на Київському Байковому цвинтарі.

* „Горно“ кооперативне видавництво революційних письменників у Львові. У Львові зорганізувалося кооперативне видавництво революційних письменників „Горно“. Головою Товариства обрано Петра Козланюка, секретарем Василя Бобинського В „Горні“ об'єднуються молоді, революційні письменницькі сили, починаючи од кваліфікованих майстрів і до початкуючих з роборів та сількорів. Органом „Горно“ є журнал щомісячник „Вікна“ за редакцією колегії. До редакційної колегії входять: В. Бобинський, П. Козланюк і С. Тулор.

* Пенсії письменників В. Стефаникові. Взявши на увагу велике значіння літературної діяльності одного з най-

видатніших українських письменників Василя Стефаника, Раднаком України ухвалив призначити йому персональну пенсію в розмірі 150 крб. на місяць.

* Наші письменники за кордоном. Цього року Народній Комісаріат Освіти УСРР відрядив в культурно-наукову командировку за кордон цілий ряд наших видатніших письменників. Їздили до Берліна, Праги, Гамбурга, Кельна т. т. Володимир Коряк, Іван Ле, Аркадій Любченко, Олександр Копиленко, Валеріян Підмогильний, Микитенко, Вал. Поліщук (їздив до Швеції), виїхав також єврейський поет, Фефер. Мають виїхати ще т. т. С. Пилипенко та Михайль Семенко.

* Роковини українських поетів письменників і вчених.

Січень. 7 — 1836 року народився відомий український вчений Павло Житецький.

11 — 1888 року помер поет Осип Федькович.

27 — 1790 року народився письменник Петро Гулак-Артемівський.

Лютий. 2 — 1863 року народився письменник Т. Бордулак.

3 — 1812 року народився письменник Євген Гребінка.

4 — 1864 року народився письменник Володимир Самійленко.

15 — 1897 року помер письменник Пантелеймон Куліш.

18 — 1827 року народився письменник-байкар Леонід Глібів.

25 — 1871 року народилася письменниця Леся Українка.

* Журнал „Безвірник“ — популярно-науковий та методичний антирелігійний місячник Всеукр. Ради спілок безвірників з жовтня м. пот. року реорганізовано на двотижневий. Він має ухил на масового читача. Передплатної ціни не змінено.

* Журнал „Самоосвіта“ — місячний орган УПО НКО — незабаром відкриває відділ „Готуйтесь до ВУЗ'у“. Передплатної ціни не міняється.

* „Світло“. В Нью-Йорку з листопада почав виходити щомісячний популярно-науковий і літературний журнал „Світло“. Журнал цей розраховано на українського робітничого й фармаського читача Америки й Канади, на підвищення його культурно-освітнього рівня.

Перший номер справляє гарне враження. Він містить низку статтів з поля політико-економічного, соціології, педагогіки й мистецтва, має літературний відділ, де друкують свої твори: поет Тарновський і белетристи М. Ірчан і В. Шопінський та інші. Журнал порушив традиції звичайних українських видань в Америці — він не замикається в коло життя та інтересів української колонії, а озивається на події американського життя, вмістивши хоча невеличкі, але цікаві статейки про американську літературу й кіно, негрів-танцювальну музику. Цим матеріалом журнал може стати цікавим і для нашого читача.

* „L'Ukraine Nouvelle“. Journal bimensuel. Paris. № 1. Двотижневик „Нова Україна“ почав виходити в Парижі з 9 червня ц. р. Ставить собі завдання, як зазначається в передовій — ознайомити Францію з українським народом і зацікавити Францію долею України. Напрямок двотижневика — об'єктивно-прихильний до УСРР.

* „ГІЗ“ з нагоди десятиліття його існування має організувати присвячені його діяльності постійні виставки в Москві, Ленінграді, й по інших великих містах, а також пересувні виставки в Сибіру, на Україні й т. д.

ХРОНИКА ЗАКОРДОННОЇ ЛІТЕРАТУРИ

* Відгуки на ювілей Толстого. Європейська преса озвалася на ювілей Л. Толстого численними статтями, а окремі журнали видали й ювілейні числа, майже цілком присвячені письменникові.

У Франції з таких ювілейних чисел журналів відмітимо „Monde“, „Europe“, „Les Nouvelles Littéraires“.

Найцікавіша стаття в „Europe“ — це стаття Ромена Роллана, що здебільшого становить собою коментар до листа Толстого до Гандгі. Крім того знаходимо тут статті Ст. Цвайга, С. Толстого, Аллена й Ж. Рішара Блоха.

В „Les Nouvelles Littéraires“ (1/X) вміщено „Невидані спогади про Толстого“ М. Горького, велику статтю „Погляди Толстого на мистецтво“ Стефана Цвайга, потім статті: „Місце Толстого“ відомого французького письменника і критика А. Тібодє, „Толстой і батьківщина“ Анрі де Монтермена.

„Monde“ так само майже всю літературну частину свого 13-го числа віддає статтям про Толстого. І тут знаходимо статтю Стеф. Цвайга під назвою „Портрет Толстого“ і „Спогади про Толстого“ М. Горького. Крім того вміщені статті Л. Троцького „Лев Толстой“, Г. Ролан-Голста „Толстой шукач істини“ і лист Толстого до Ку-Ган-Мінга.

— В Німеччині в зв'язку з ювілеем „Malik-Verlag“ в Берліні видало повну збірку літературних творів (в 15 томах) в перекладі Рафаеля Льовенфельда. Переклад зроблений з нового російського видання.

„Die Litterarische Welt“ присвячує Толстому окреме число з статтями: „На спогад про Толстого“, — Віллі Гааз, „Наш молодий Толстой“. Б. Зільбера, „Спогади про Толстого“ — К. Станіславського, Ленін про Толстого і інші.

З окремих статів відмітимо „Толстой“ — Лев Шестов (Europäische Revue IV, 5 Berlin), „Толстой“ — Люц Вельтман (Der Neue Weg. LVII. 16. B.).

— В Англії Oxford University Press видає ювілейну повну збірку творів Толстого в перекладі Луїзи та А. Мод. Передмову до окремих творів доручено написати відомим молодим англійським письменникам, між іншим і Гелсґорсі.

— В Італії ювілейне число присвятила Толстому „La Fiera Letteraria“. В ньому взяли участь Чеккі, Анджіолетті, Фраккіа, Ганджоло і ин. Взагалі відзначають, що святкування ювілею пройшло з великою урочистістю по всій країні.

— В Америці. Американська преса в численних статтях відзначила столітні роковини з дня народження Толстого. Відзначаємо деякі з них найцікавіших і найвідоміших авторів.

„New-York Times“ містить статтю, що дає досить низьку оцінку етичним і політичним теоріям Толстого, але вихваляє Л. Толстого як художника. Такого ж характеру і стаття

в додатковій книжкою до „New-York Times“.

„New-York Herald Tribune“ також відзначає роковини Толстого, на увагу заслуговує стаття Абрама Ярмолінського.

— В „Forwards“ вміщено статті: Бернарда Ресселя, в якій автор розглядає „Погляд Толстого на життя“, Джона Масі з галузі дослідження творчості Толстого.

— В „New-York Republic“ вміщено статтю професора Роберта Морса Ловетт, який особливо підкреслює і надає рельєфності ролі, яку відіграв Толстой в просвіщенні впливу Росії на Захід.

АМЕРИКА

* Новини літературного життя.— Джон Ерскін, автор роману „Хатне життя Єлени Прекрасної“, пише новий роман за Одисеєю „Penelopes Man“ („Чоловік Пенелопи“).

— Листування Сакко і Ванцетті має вийти незабаром накладом В-ва Вікінг.

* Ювілей Аптона Сінклера. Цього місяця минуло 50 років з дня народження Аптона Сінклера. Ім'я цього видатного американського письменника, замовчуване буржуазною Америкою та її продажною пресою, досить популярне серед читачів Радянського Союзу. Хто не читав його романів, яскраво перейнятих ідеологією робітничого класу, скерованих на виявлення класової

сути американської державності й хижачької ненажерливості буржуазії.

Сінклер, як ніхто із західних письменників близько підійшов до робітничого життя, відбиваючи його побут і працю, його безправне становище в своїх численних романах. Сінклера за його чітку пролетарську ідеологію, можна вважати за одного з кращих пролетарських письменників. Тому то він знайшов великий ґрунт серед читачів і радянської України. Деякі з його кращих романів видаються й українською мовою. Нещодавно вийшов з друку його роман „Король-вугіль“, а „Джیمی Гіґінс“, що кілька років тому був інсценізований для театру (поставив Березоля), зараз демонструється на екрані.

БЕЛЬГІЯ

* Бельгійська цензура. „Mercure de France“ подає список книг, які бельгійське міністерство занесло на чорну дошку,

як морально шкідливі. Серед них є такі письменники, як от Віктор Марґеріт, Сомерсет-Могам, Іосиф Кессель.

ІСПАНІЯ

* Новий літературно-критичний журнал „Крит“. Почав виходити на каталонській мові новий літературно-критичний журнал під назвою „Крит“. На чолі його стоять Люїс Капдевіла, Рамон Віньєс і ин.

* Смерть Люїс Лопец Аллю. Помер відомий арагонський письменник Люїс Лопец Аллю. З його численних творів за найвидатніший вважають роман „Капулетти і Монтеґоскі“ („Capuletos y Montescos“) що вийшов 1915 р. і найяскравіше виявляє силу таланту автора.

* „La Gaceta Literaria“— „Літературна газета“, що виходить у Мадриді, в зв'язку з столітніми роковинами Л. Толстого присвячує своє останнє число робітникам і літературі. За прикладом („Mond'ye“ „La Gaceta Literaria“) провадить літературну анкету між робітниками Іспанії, пропонуючи відповісти на питання, чому віддають вони перевагу: романові чи кіно, театрові чи радіо. Цікаво, що ні в одній відповіді не віддається переваги кіно або радіо.

ІТАЛІЯ

* Новини італійської поезії.— З молодих італійських поетів звертає на себе увагу останніми часами поет Вінченцо Ґераче, що ще недавно був зовсім невідомий. Остання

збірка його творів вийшла 1928 р. накладом видавництва Мандалорі під назвою „La fontana della foresta“ („Струмок пустелі“). Ґераче пройшов серйозну школу, вивчаючи італій-

ських класиків, як Петрарку, Леопарді, Кардуччі і инш. і класична форма його поезій дозволяє вважати його за продовжувача їх майстерності.

Багато дає для ознайомлення з новою італійською поезією збірник поезій різних сучасних авторів під назвою „Poeti Novecento“, якого видало недавно в-во Мондадорі. Цей збірник хоч і не дає повного уявлення про творчість окремих поетів, але подає загальну картину різних течій в італійській поезії, різних літературних напрямків.

* Нова організація поетів „I Dieci“. Десять поетів Італії, в тому числі Бонтемпеллі і Марінетті, зорганізувалися в

групу під назвою „I Dieci“ (Десять) з лозунгом „Чекання на над-Данте“. Їхнє завдання — відкрити поета нової Італії і показати сучасну італійську літературу в належному світлі“. До друзів „Десяти“ належать головним чином представники італійської плутократії, фінансів і індустрії.

* Століття з дня народження Вінченцо Монті. З нагоди століття з дня народження Вінченцо Монті в Равенні і Альфонсині (батьківщина письменника) було влаштоване урочисте свято. В кімнаті, в домі, в якому він народився, організовано невеличкий музей Монті. Офіційне урочисте святкування роковин письменника відбулося 14 Жовтня.

ІРЛЯНДІЯ

* Новини літературного життя Ірландії. Національний рух післявоєнної Ірландії дуже помітно відбивається на сучасній ірландській літературі. Найбільший літературний вплив на сучасних письменників має Даніель Коркері. Його книга „Захована Ірландія“, блискучий критичний нарис історії гальської поезії, запрошує молодих авторів шукати в цій національній поезії джерел для

надхнення. Під його впливом утворилася ціла школа молодих письменників, як Ларкін, Підеро Доннелль, Аустин Клярке, Хіргінс.

Треба відзначити високу продуктивність реалістичної школи, яку репрезентують такі письменники як Джеймс Джойс, син О'Казей, О'Флагерті, Бринслей Мак Намара. Найбільшої популярності зазнав твір „Улісс“ Джойса.

НІМЕЧЧИНА

* Спілка пролетарських письменників. В Берліні зорганізувалася спілка пролетарських революційних письменників Німеччини. До неї належать між иншими Йоганнес Бехер, Курт Клебер, Карл Грюнберг. Спілка об'єднує письменників, що обстоюють боротьбу клас.

* Століття великого видавництва в Ляйпцігу. Велике видавництво в Ляйпцігу Філіп Реклам святкувало недавно свої сторічні роковини. Видавництво було засноване 1-го Жовтня 1828 р. і на початку обслуговувало революційну буржуазію. Між иншим це саме видавництво друкувало відомі памфлети проти Метерніха. Велика заслуга в — ва Реклам в тому, що воно видало цілу низку класиків і сучасних письменників за доступну ціну. Каталог Реклам нараховує тепер 6920 томів.

* Нова німецька лірика. Німецька критична преса відмічає з нових ліричних творів, що вийшли останніми часами, такі книжки:

— Гельмут Карш. „Der Knabe“ („Хлопець“). Це твори дуже молодого поета і ця його молодість цілком відбивається на його поезіях. Вона проглядає і в простоті його світогляду і в його меланхолічних мріях про ще незнайоме життя. Але форма його поезії ясна, художня і досить самостійна. Карш, кажуть, вже не тільки обіцяє щось майбутньому, але вже дає й тепер.

— Йоганнес Бехер. „Im Schatten der Berge“ („В тіні гір“). В цьому збір-

никові подано найкращі поезії Йоганнеса Бехера, починаючи з тих, що присвячені його дитинству; збірник подає все життя поета.

— Альфред Вольфенштейн — видав гарну збірку вибраних поезій „Bewegungen“ („Рухи“). До цього збірника ввійшли поезії останніх збірок „Безбожні роки“ і „Дружба“. Але для суті пізньої творчості Вольфенштейна, саме для виявлення ідеології його, вибрані поезії цієї збірки мало характерні.

* „Р. Ф. К.“ — „Пролетарська фельетон-кореспонденція“ — „П. Ф. К.“ — являє собою значну подію в розвиткові німецької літератури. „Р. Ф. К.“ почала виходити в листопаді минулого року. „Р. Ф. К.“ постачає провінційній комуністичній пресі потрібний матеріал, чим сприяє значному піднесенню якості літературного відділу провінційальних видань.

В „Р. Ф. К.“ співробітничала велика кількість робітників, що працюють на виробництві, і деякі з них, як Отт Курт Штефен, Вальтер Гізе, Франц Крей, Віллі Фелер, Г. Дакс, мають не аби який талант. Особливу увагу „Р. Ф. К.“ віддає коротеньким оповіданням не більш як на 3—4 сторінки, виходячи з того, що провінційальна преса не має місця для великих речей. „Р. Ф. К.“ має кілька відділів: перший — вірші, з підвідділом сатири, другий — відділ невеликих оповідань, третій — критика, четвертий —

науковий, з підвідділом „Червоний Конвеєр“ де в стислій формі подається огляд технічних удосконалень, і на останку п'ятий відділ — завдання. Виходить „Р. Ф. К.“ що-тижня й має пересічно 25 сторінок.

✱ Часопис „Слов'янський огляд“ „Slawische Rundschau“, — що видають Франц Шпіна й Гергард Геземан, починає виходити з Січня 1929 р. в Берліні накладом В-ва Вальтер де Грюйтер і К^о.

ПОРТУГАЛІЯ

✱ Сучасне літературне життя Між різних напрямків португальської літератури останніми часами найбільш звертає на себе увагу політичним, яскраво визначеним напрямком „Integralismo“, фундаментом якого був недавно померлий письменник Антоніо Сардінга. Один з найяскравіших представників цього напрямку є А. Віде, що недавно виступив з програмною статтею, де розглядав літературу, як засіб політичної пропаганди.

Останнім часом помітно пошавішала творчість релігійно-літературного об'єднання католицьких поетів з Мануелем Рибейро і Нуно де Монтемор на чолі.

З сучасних найвидатніших ліриків заслуговують на увагу поети Тейксейра де Паскоес і Альфонсо Лопес Вейра. Фундатор португальського символізму Евгеніо де Кастро, якого де-хто вважає за найяскравішу особу в сучасній португальській літературі, видає збірку своїх поетичних творів, навколо яких знов виникають суперечки.

Окремим шляхом іде романіст Акіліно Рибейро, якого проза майже неприступна для чужої ців через численні провінціалізми. З молодих письменників визначаються тала-новиті Роуль Брандао (роман „Os Pescadores“) і Віторіно Немезіо.

Видання великої „Португальської Антології“ зробило досі майже невідомі через свою рідкість твори португальських письменників приступними для читачів. В Коїмбре готується величезний том „In memoriam С. Михаеліс де Васконселлос“, над яким працюють багато вчених. Видає його відомий дослідувач Спінози Карвальхо.

З наукових книг, що останніми часами звернули на себе найбільшу увагу можна назвати Черезейра „A Igreja e o pensamento contemporâneo“, і твір про „Ines de Castro“, Антоніо де Васконселлос.

Часописи португальські дуже часто терплять від урядової нагинки. Прим., недавно був закритий журнал „Лузітанія“, що користувався великою популярністю.

ФРАНЦІЯ

✱ Статистика інтернаціонального фільмо-виробництва. Французький часопис „Le Cinéopse“ подає цікаві статистичні дані про інтернаціональне виробництво фільмів за 1927/28 рр. Загальна кількість нових фільмів за цей рік становить цифру 1350. Розподіляються вони так: Американські Сполучені Штати — 750, Німеччина — 200, Англія — 140, ССРР — 130, Франція — 60, інші країни — 7. Це значить, що американське фільмо-виробництво становить 60% загальної кількості. Але треба пам'ятати, що Німеччина як і Англія працюють на 75% за допомогою американського капіталу, вплив якого дуже помітно і на французькому виробництві фільмів. Коли взяти це під увагу, то ССРР із своїм самостійним виробництвом стає на першому місці після Америки. „Le Cinéopse“ одмічає крім того значні досягнення в якості радянських фільмів останнього року.

✱ Видання творів Марселя Пруса. В-во Галімар видає повну збірку творів Марселя Пруса в 18 томах. Це перше повне видання Марселя Пруса, твори якого досі виходили тільки окремими книжками.

✱ Роберт Д'аркур. — „Молодість Шіллера“. В-во „Plon“ видало книгу на 500 стор. Роберта д'Аркура під назвою „Молодість Шіллера“. Це солідний

опис життя й творчості довеймарського періоду життя Шіллера.

✱ Виставка картин Густава Курбе. 1929 р. в малому палаці мистецтва відбудеться виставка картин Густава Курбе в зв'язку з 50-літтям з дня його смерті. Виставка мала відбутися ще 197 р., але потрібно було два роки, щоб добути офіційного дозволу шанувати пам'ять майстра, висланого з Франції за приналежність до комуні.

✱ Збірник оповідань Р. Арен. Під назвою „La veine d'Argile“ виходить у в-ві „Plon“ збірник оповідань Р. Арен, якого Анатоль Франс називав „князем оповідачів“.

Арен був приятелем, а також співробітником Альфонса Доде, і навіть деякі критики вважали, що „Листи з мого млина“ написані самим Ареном, а не Доде. Але в передмові до даного видання творів Р. Арен подано, між іншим, такого листа Арен, який ясно доказує авторство Доде в „Листах з мого млина“.

✱ Чергові томи літературно-історичної серії „XIX століття“. Літературно-історична серія під назвою „XIX століття“, що виходить за редактуванням відомого історика літератури Рене Лалу, випускає 1928 року такі важливі томи: Л. Деффу — „Натуралізм“, А. Терів — „Парнас“, Р. де Смет —

„Романтичний театр“, а 1929 року: А. Біллі — „Журналісти та полемісти“, Е. Мойналь — „Реалістична епоха“, А. Тібоде — „Критика“, Ж. Жироду — „Великі мандрівники“, С. Жюльян — „Історія з 1850 — 1880“.

✱ Новий політично-літературний часопис „Gringoire“. Незабаром починає виходити в Парижі новий політично-літературн. часопис під назвою „Gringoire“. Його керівники — Карбучча, Кессель, Жорж Сюарес. Як співробітники беруть у ньому участь такі видатні імена, як Марсель Прево, Андре де Реньє, Анрі Бєро, М. Декобра, Поль Моран і ін.

✱ Рене Мартель відомий французький славіст недавно одвідав Україну. Мартель збирав матеріал з історії розвитку української мови. Українське Товариство культурного зв'язку з закордоном влаштувало на пошану Рене Мартеля вечірку в будинку вчених в Харкові.

✱ Шарль Вільдрак французький поет і драматург гостює в Москві. Курсами французької мови при французькій радянській місії в приміщенні „Г.А.Х.Н.“ був організований на честь перебування Шарля Вільдрака в Москві вечір на якому поет зачитав свої вірші, мініатюри й уривки з своїх прозових речей.

ЧЕХО - СЛОВАЧЧИНА

✱ „На захист мистецтва“. 66 чеських письменників, критиків, художників та музикантів вмістили в одному з празьких щоденників заклик під назвою „На захист мистецької праці“. Вони сповіщають про організацію „Мистецької ради“ з завданням „захищати мистецьку працю від впливу політичних кол“. (?! Ред.), а так само обороняти мистецтво від реакційного ухилу.

✱ Премію на освіту сиріт. Відомий чеський поет Отокар Брезіна, що недавно одержав велику державну премію (100.000 ч. крон — біля 35.000 крб.) цілком

віддав її на освіту сиріт чеських письменників при спільці „Swatobor“. Цей вчинок тим більш звертає на себе увагу, що Брезіна живе дуже скромно в маленькому місті й працює як звичайний вчитель.

✱ Оригінальний журнал. Відомий чеський літературний критик Сальда почав видавати свій власний літературно-критичний журнал під назвою „Записна книжка Сальда“. Співробітників Сальда немає. Всі статті йдуть від нього. Журнал широко охоплює літературне життя Чехії, передусім же подає критику критичної літератури.

ШВЕЦІЯ

✱ 70 років з дня народження Сельми Лагерльоф. В листопаді минає 70 років з дня народження відомої шведської письменниці Сельми Лагерльоф. Її кращі твори з життя її батьківщини Вермлянда: „Гюста Берлін“, „Легенда про паньські маетки“, „Королева з Кунгехьоллі“, „Клад пана Арно“ і інші. Твори Лагерльоф перероблені ідеєю „покаяння“ людей вищої класи

перед нижчою. В багатьох творах письменниці не чується й соціального питання, що правда вирішує його, як і властиво їй, в дусі християнського соціалізму. Висока художність творів Лагерльоф полягає в єднанні фантастики й реалізму. 1909 р. Лагерльоф одержала Нобелівську літературну премію, а 1914 першою жінчиною була обрана в члени Шведської Академії.

ШВАЙЦАРІЯ

✱ „The Closup!“ придбав таку назву міжнародний кіно-журнал, що цього року розпочав другий рік свого існування. „The Closup“ виходить у Швейцарії. Містить статті англійською, німецькою й французькою мовами і подає прекрасні репродукції найкращих фільмів.

Ювілейне число, що відзначило роковини існування журналу, містить багато кадрів фільм берлінського т-ва Дерусса, де багато показано з айзенштайновських „10 днів, що сколихнули світ“.

За завдання цей журнал має з'ясувати читачеві, що зроблено для створення фільмів, які дійсно сприяли б прогресові мистецтва, освіти й прогресові всього світу. Цікаво відзначити, що почесне місце віддано радянським фільмам „Мати“, „Панцерник Потьомкін“, „Кінець Санкт-Петербурга“ і інш. Вміщено інтерв'ю з А. Ромом, режисером першого російсько-німецького фільму т-ва Дерусса в Берліні.

Нотатки про кіно дають можливість бути в курсі всіх цінних фільмів світу.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

✱ Пересувні художні виставки для робітництва. Харківський художній музей має досить значні колекції збірок.

Але за браком належних приміщень музей перебуває на консервації, в наслідок чого широкі маси не можуть користатися з його

скарбів. Тому, щоб налагодити художнє виховання широких мас, Наркомос визнав за потрібне організовувати систематичні художні виставки зі збірок музею для робітничих районів і околиць Харкова. Виставки буде влаштовуватися по робітничих клубах. Уже намічено влаштувати виставки за двома темами: 1) харківські художники і 2) передвижники та їх коло.

* Репродукція картин сучасних художників. Щоб наблизити творчість сучасних художників до попиту трудящих, видавництво „Український Робітник“ прийшло врешті до правильної думки видати репродукції картин з виставки „10 років Жовтня“. Намічено 25 картин, а саме: Сімонов — Останній пастух, В лісі; Прохоров — Комуна, Жінвідділ; Мізін — Ескіз розпису; Петрицький — Відпочинок; Кишиневський — Останні хвилини Матюшенка; Сед-

ляр — Розстріл; Таран — Задиміла домна; Пальмов — Ленін; Тимошук — Митинг, і інші.

Репродукції вийдуть у фарбах.

* Приватне навчання в галузі мистецтва. Наркомосвіта ухвалила постанову, що нею надається приватним особам право переводити навчання в галузі мистецтва, але з умовою, що ці особи мають посвідку про закінчення мистецьких шкільних закладів з програмою не нижче курсу сучасних мистецьких профшкіл. Особи, що таких посвідок не мають, повинні одержувати дозвіл на право переводити навчання мистецтва від кваліфікаційних комісій при окружних ІНО.

Викладачам мистецьких шкільних закладів заборонено приймати для приватного навчання учнів тих шкільних закладів, де вони працюють. Максимальний розмір групи для приватного навчання з музичного фаху — 10 осіб, а з інших галузей мистецтва — 5 осіб.

ТЕАТР І КІНО

* Вплив професійного театру на художню роботу в клубах. В питанні про те, як впливає професійний театр на художню роботу в клубах, Наркомос почав збирати матеріали ще минулого року по 2-х округах — одеській та харківській. Але в цих матеріалах немає відомостей про взаємний вплив та форми театрів. Отже Наркомос вирішив продовжити роботу в цій справі і цього року збиратиметься матеріал ще по 3-х округах: київській, луганській та дніпропетровській, де є державний або провінціальний театр.

Кожний з цих округ доручається збирати анкети: гуртковців, робітничих глядачів, репертуарних тестів для глядача, розмова з глядачами, збирання ескізів суспільних оформлень, документів з історії гуртків, репертуару і т. інш. Округи з приводу цих матеріалів ніяких висновків не роблять, а весь матеріал надсилають до Центрального Кабінету Політосвіт - роботи на початок березня, де ці матеріали розроблятимуться протягом березня та квітня.

* Український драматичний театр профспілок Сталінщини. Зимовий театральний сезон 1928 — 29 року для Донбасу провадиться в значно кращих умовах, ніж це було досі. Луганська округа має „зав'язівчан“, а сталінська округа, за допомогою Наркомосу, організувала постійний робітничий український театр профспілок, що має обслуговувати всю Сталінщину.

Цей театр складається із 47 чол. на чолі з художнім керівником Ю. Шлярським. Частина акторського персоналу складається з молоді, що закінчила театральні ВУЗ'и, частина з різних театрів та частина з Держ. театру ім. Ів. Франка.

Цілева установка театру — відображення сьогодення, використання потрібного минулого та шукання майбутнього в певних синтетичних формах.

При театрі засновані: прес-бюро та консультативне бюро, що має переводити інструктаж місцевих клубних драматичних гуртків.

Підготовчу свою роботу театр розпочав 25 вересня ц. р. Зроблено вже дві п'єси: „Рейки гудуть“ за Кіршоном, „Яблуневий полон“ І. Дніпровського та приступлено вже до „Заколоту“ Фурманова та Поліванова.

Весь репертуар театру протягом десяти місяців буде складатися з десяти п'єс.

На протязі цього терміну театр має зробити 12 — 14 гастрольних подорожів у межах сталінської округи за планом К/В ОРПС.

* Хореографічна студія в Києві. Робота цієї студії складається з двох моментів: праця дітей та праця для дітей.

Кожну нову дитину студія вивчає протягом двох тижнів, а потім починається її навчання, пристосовуючи темп танків дитини до її віку. Вихованці цієї студії віком від 3 до 27 років.

Нарада при НКО визнала напрямком роботи студії в основному правильним і ухвалила допомогти їй матеріально коштом державного та місцевого бюджетів. Нарада обрала спеціальну комісію, якій доручила визначити цілеве настановлення студії і докладно ознайомитись з її роботою.

* Хронікально-історичний фільм. ВУФКУ виготовило й випустило перший хронікально-історичний фільм, в якому подано всі матеріали, зняті на Україні, переважно в Києві за часів Скоропадщини, німецької окупації й захоплення Києва денікінцями та білополяками.

* Фільм з історії книги. „ПЗ“ видає „Межрабпом - фільму“ тимчасову позичку — в розмірі 15 тис. карбованців — на постановку фільму з історії книги, з умовою, щоб оформлення фільму було сюжетне і цікаве. Картина повинна бути поставлена в культурно-історичному розрізі з виявленням революційної ролі книги, особливо за наших часів і, зокрема, в СРСР.

МУЗИКА

✱ Музична робітнича олімпіада. З нагоди одинадятих роковин жовтневої революції в приміщенні театру ім. Шевченка в Харкові відбулася друга музична олімпіада, влаштована культвідділом ХОРПС'у. Це музичне свято набуло особливої ваги через присутність на ньому пролетарів Москви, Донбасу то що. Отже, культурне єднання харківських робітників з робітниками інших міст вельми позначилося на проведенні музичної олімпіади й надало останній урочистого та імпонуючого вигляду.

Об'єднаний хор в 1000 чел виконав кілька речей, з яких на велику увагу заслуговували „Пісня кузні“ Толстякова, ефектний і досить змістовний твір та „Огірочки“—фонографічний запис слобожанської пісні Ступницького.

Об'єднаний оркестр струнних народних струментів виконав кілька музичних творів. Краще за інші звучав „Дошик“ в обробці Гайдамака. Велика кількість виконавців надавала звучанню струнної оркестри тієї сили, яку так рідко можна чути.

Вражіння справила духова оркестра.

З найбільш вдалих номерів виконання духової оркестри була інтродукція до опери „Тарас Бульба“ Лисенка та „Урочистий марш“ Лисенка-ж (обробка Леонтьєва) і досить цікавий також марш з українських народних пісень молодого харківського композитора Драненка.

Диригували об'єднаними виступами хорів і оркестрів Брижаха, Комаренко, Леонтьєв та Вериківський („Заповіт“ та „Інтернаціонал“ у спільному виконанні).

✱ Переїзна опера в Полтаві. Державна переїзна українська опера, що свій цьогорічний сезон почала гастролями у Полтаві, дала там 26 вистав. 90% відвідувачів цих вистав були організовані глядачі. Агітпроп ЦК КП(б)У одержав від Полтавської окрпрофради й окрполітосвіти подяку за утворення цього театру. Полтавські організації висловлюють бажання побачити в себе театр знову в найближчому часі.

✱ Українська музична бібліотека. Почата Наркомосом підготовна робота в справі організації всеукраїнської музичної бібліотеки уже дала певні наслідки.

Останні, одержані Наркомосом, звістки, свідчать, що низка культурно-освітніх і музичних організацій Москви та Ленінграда пішли на зустріч Наркомосу України й уже виділили низку колекцій для української музичної бібліотеки ПІЗ РСФСР дає по одному примірникові всіх старих і націоналізованих видань. За приблизним обчисленням від ПІЗ'у ми дістанемо 25. 000 примірників. Ленінська бібліотека (колишній Румянцевський музей), де переховується значна кількість старих музичних видань, поки - що дала кілька сот

книжок; є надія крім цього одержати ще до 3.000 нот. Історичний музей погодився дати для України музжурнали кінця 18 й початку 19 сторіччя з умовою, що Україна дасть для музею сучасні українські музвидання, 5.000 нот має видати московська наросвіта.

Значну партію скарбів для української музбібліотеки дає Ленінград. У ленінградському „Государственном книжном фонде“ уже одібрано до 8.000 нот, книжок, журналів, то - що. Дали згоду видати кілька колекцій Всесоюзна Академія Наук, ленінградська консерваторія й публічна бібліотека. Ленінградський державний музей погодився видати деякі музичні інструменти.

✱ Організація капели кобзарів. Наркомос ухвалив організувати на Україні центральну зразкову капелу кобзарів. Організаційні роботи доручено Укрфілові. За ядро майбутньої капели намічено використати полтавських кобзарів, з яких буде організована спеціальна студія, що за рік має перетворитися на центральну капелу. Студія буде забезпечена коштами і належними навчальними приладами. На це Наркомос асигнував 10.000 карб. Для студійців вже замовлено спеціальні кобзи. Керуватиме студією відомий знавець кобзарської справи тов. Гнат Хоткевич.

✱ Популяризація музики. З метою популяризації музики серед широких мас Укрфіл намітив давати перед кожним концертом, а особливо по робітничих клубах короткі доповіді про зміст даного концерту, про характер виконуваних в ньому творів то що.

✱ Музичні твори. Складено договора з проф. Приваловим, М. І. на видання його роботи „Українські кобзарі — їхня творчість і музичні інструменти“. (Історично-побутове дослідження від XVI століття до наших днів). Книжку друкуватиметься за планом 1928 — 29 року.

За бібліотекою духового оркестру здано до друку такі твори: В. Овчаренко-Лисенко — Фантазія на теми з опери „Тарас Бульба“. Г. Драненко — „Прелюдія № 1“. За бібліотекою камерної музики здано до друку: В. Косенко — Поема „Заклик“ для ф-на.

✱ До закордонної подорожки капели „Думка“. Капела „Думка“ в січні 1929 р. виїздить до Парижа, де має дати кілька концертів. До концертів „Думки“ вже тепер у Парижі проявляється великий інтерес. Після виступів „Думки“ в Парижі з концертами української пісні, 15 та 18 січня відбудуться виступи „Думки“ спільно з оркестрою паризької філармонії в кращій концертній залі Парижа. У програмі — 9-та симфонія Бетховна й кантата Рахманінова „Весна“, а також українська народня пісня.

НАУКОВА ХРОНІКА

* Нові наукові установи. Рада Народніх Комісарів затвердила організацію в Харкові 3-х нових науково-дослідницьких інститутів: всеукраїнського науково-дослідницького інституту металів, всеукраїнського фізико-технічного інституту та науково-дослідницького хемико-радіологічного інституту.

* Організація інституту сільсько-господарської економіки. Колегія Народнього Комісаріату Земельних Справ України затвердила положення про утворення на Україні інституту економіки та організації сільського господарства.

Одне з основних завдань інституту економіки сільського господарства — дослідження зростання соціалістичних елементів сільського господарства. Крім того інститут повинен досліджувати розвиток продукційних сил сільського господарства, вивчати структуру соціально-економічних взаємовідносин на селі та досліджувати організаційно-виробничі типи сільського господарства України.

Інститут підготовлятиме молоді кадри наукових робітників у галузі сільського господарства на договірних умовах з Народнім Комісаріатом Освіти. При ньому передбачається організувати такі катедри: с.-г. економіки, організації сільського господарства з кабінетом вивчення метод агрономічної роботи й катедру усупільнення сільського господарства з кабінетами кооперації, колективізації та великих радгоспів.

* Всеукраїнський з'їзд сходознавців. Всеукраїнський з'їзд сходознавців, який мав відбутися в осені ц. р. — перенесено на квітень 1929 року.

У з'їзді візьмуть участь турецькі, перські й німецькі вчені.

* Трьохріччя асоціації сходознавства. 17 листопада 1928 р. минуло три роки існування Всеукраїнської асоціації сходознавства.

* Народа в питаннях культурних потреб українців на Кубані. В Ростові н/Д в середині листопада відбулась нарада в питаннях культурних потреб українського населення на Північному Кавказі. В нараді брали участь представники радянських і партійних органів, наукові робітники, робітники кубанського педагогічного інституту та північно-кавказького університету. На нараду їздила також делегація Наркомосу України в складі директора інституту імені Тараса Шевченка — т. Пилипенка, заст. голови головнауки України проф. Яворського і заст. голови головполітосвіти України т. Івановського.

27 листопада тов. Пилипенко про це зробив доповідь у Харкові в буд. літератури.

* Культурне обслуговування українського населення в Криму. Не дивлячись на те, що українське населення в Криму, особливо в північних його районах, становить великий відсоток, культурне обслу-

говування такого було слабим. Прим., минулого року — 1928 в Криму було всього 3 українські школи. Будь-якої роботи для задоволення культурних потреб українського населення не переводилося, за винятком хіба українського клубу та драматичного гуртка в м. Симферополі, де є велика українська колонія. Населення ж (українське) прагне своєї культури. Поточного року за власною ініціативою самого населення буде відкрита ціла низка українських шкіл в районах з більшістю або з поглядно високим відсотком українського населення.

Для постачання української книжки — підручної, масово-художньої, художньої на нараді Народнього Комісаріату Криму ухвалено відкрити при Кримським державним видавництві український підвідділ.

Центральна краєва бібліотека в м. Симферополі цього року організувала при відділі національних меншостей український підвідділ.

Політосвіта має закупити велику кількість української літератури для роботи по селянських будинках, а також для ліквідації неписьменності серед українського населення.

* Організація муніципального музею в Києві. Українська Академія Наук клопочеться про те, щоб організувати в Києві муніципальний музей. Музей має бути зорганізований на зразок кращих відповідних установ Західної Європи. Головна наука також визнала за потрібне зорганізувати такий музей в Києві і клопотання УАН підтримала. Цей музей має відбивати всі етапи розвитку Києва, аж до наших днів. Музей матиме три відділи. Перший — з геології та археології, другий — з історії Києва від IX сторіччя до революції 1917 р., і третій — з сучасного муніципального будівництва в Києві.

* Врятувати музей ім. М. П. Драгоманова. В Гадячі, на Роменщині, є меморіальний музей ім. М. П. Драгоманова, відомого українського вченого, письменника й революціонера. В музеї переховуються речі, рукописи й різні пам'ятки Драгоманова. Невдалий обшід показав, що стан музею надзвичайно скрутний. Наркомос асигнував гроші на обладнання й звернувся до Роменського окрвиконкому з проханням впорядкувати музей.

* Повернення Україні її культурно-історичних цінностей. Головна наука УСРР, через ВУЦВК, порушила перед ЦВК РСФРР клопотання повернути Україні її культурно-історичні цінності, за царату вивезені й сконцентровані в музеях Москви та кол. Петербурга. ЦВК РСФРР визнав за потрібне задовольнити це клопотання й ухвалив утворити спеціальну паритетну комісію, яка має визначити, які саме речі треба повернути Україні.

Головна наука вже склала список цих речей. В списку є запорізькі прапори, гетьманські клейноди, старовинна українська зброя, портрети старовинних українських громадських

культурних діячів, твори українських майстрів, твори письменників, поетів і учених, що з різних причин опинилися по музеях Ленінграда й Москви, зокрема до 15 картин роботи Т. Г. Шевченка, то - що.

В своїй заявці Головна наука просить повернути Україні старовинні українські рукописи, починаючи з велико-князівської доби, які колись „императорская археологическая комиссия и императорская археографическая комиссия“ вивезли з України. По музеях РСФРР перебуває також багато рукописів українських учених, письменників і драматургів, які свого часу через цензурні умови не з'явилися в світ. Самих лише п'єс українських драматургів є 599.

* Ювілей акад. Малиновського. Всеукраїнська Академія Наук відсвяткувала 30-ти річчя наукової та громадської діяльності академіка О. Малиновського, що керує катедрою права.

* Збірки присвячені Нечуєві-Левицькому, Лисенкові і Грінченкові. Музей діячів науки і мистецтва, що працює в Києві, в Лаврському заповіднику видає збірки присвячені Нечуєві-Левицькому, Миколі Лисенкові і Борисові Грінченкові.

* До Шубертового ювілею вишли друком двома мовами українською і російською Шубертові пісні, накладом в-ва „Книгоспілка“.

* Книжкова виставка з нагоди 100-річчя з дня народження М. Чернишевського. Державна бібліотека ім. Короленка в Харкові з нагоди 100-річчя з дня народження М. Чернишевського відкрила книжкову виставку пам'яті Чернишевського.

* Наукові командировки за кордон у 1929 році. Для переведення, або закінчення учених праць і вдосконалення в спеціальності дається наукова командировка за кордон після того, як використано всі можливості наукової роботи і вдосконалення в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах СРСР. Також дається командировка за кордон для участі в наукових з'їздах та конференціях, особливо тоді, коли українські наукові робітники, або установи дістали спеціальне запрошення. Для ознайомлення з станом тої чи іншої галузі наук за кордоном та для встановлення наукового зв'язку командировки дається тільки у виключних випадках.

Наркомос розробив такий порядок закордонних командировок на 1929 рік: установи, що бажають відрядити своїх співробітників за кордон з науковою метою, надсилають до НКО мотивовані заяви з заповненими анкетами і з висновком установи, що прохає командировки. Також треба додати план роботи за кордоном і відомості про знання мови тої країни, куди передбачається подорож. Для молодих наукових робітників потрібно, щоб наукова установа, що їх надсилає, попередньо погодила умови їхньої праці з науковими установами за кордоном. Аспіранти можуть дістати наукові командировки аж після

закінчення 3-х річного аспірантського стажу. В Наркомос треба надсилати анкети не всіх осіб, що бажають їхати за кордон, а тільки тих з них, кого правління, або президія даної установи вважає за необхідне командувати закордон. В разі, коли науковий робітник не погоджується з рішенням правління, або президії даної установи, йому надається право подати заявки в порядку апеляції безпосередньо в Наркомос з висновками установи.

Надсилаючи заяви на наукові командировки за кордон, треба мати на увазі, необхідність посилки за кордон не менш як в половинному розмірі молодих вчених, при чому бажано давати командировки особам, що їдуть за кордон вперше.

Всі заяви з анкетами треба подати до Комісії не пізніше 15 січня 29 року, після чого ніякі заявки не розглядатиметься окрім поїздок на міжнародні з'їзди і заявок викликаних надзвичайними обставинами.

Порядок командировки за дисциплінами такий: в першу чергу індустріально-технічні, потім — хемічні і фізичні, за ними сільсько-господарчі і природничі, і в четверту чергу інші.

Наукові закордонні командировки дозволяються за власні засоби командированих, за кошти установи, що командує, або засоби Наркомосвіти. Число командировок за кошти Наркомосвіти і за власні кошти обмежене.

Особи, що одержали командировки від Наркомосвіти минулого 27 — 28 року та не використали їх з різних причин можуть подавати вдруге заявки на загальних підставах.

Дозвіл на відрядження за кордон членів науково-технічних товариств, яким це право дано постановою РПО 28/II — 27 року та УЕН 19/VIII — 27 року, дає Комісія Закордонних командировок при НКО на подання правління Т-ва.

* Представник від України на міжнародній енергетичній конференції. На весні 1929 року в Барселоні скликається міжнародна енергетична конференція. Упрнауква призначила представником на цю конференцію наукового співробітника Науково-Дослідного Інституту Водного Господарства України — інженера А. В. Огієвського.

* Виставка Всеукраїнського товариства захисту тварин і рослин. 4-го листопада в помешканні Центрального Селянського Будинку (Харків, м. Рози Люксембург) відкрилася виставка Всеукраїнського товариства захисту тварин і рослин. Виставка має завданням популяризувати ідеї охорони живої природи та її вивчення й довести користність цих ідей для нормального розвитку народного господарства. Виставка, як гадають, триватиме до 1-го лютого 1929 г.; експонати часто міняються. Виставку вже відвідало чимало екскурсій та приватних осіб; на виставці існує збиток для відвідувачів, в яку останні мають право заносити свої враження від виставки, робити побажання та критику її роботи.

* Політосвітня робота радіостанцій. На засіданні Методкому Політосвіту НКО заслухано інформацію про політосвітню роботу радіо-станцій. Робота розподілялася в основному на 2 категорії: масову та поглиблену роботу.

До масової роботи можна віднести всі лекції до різних кампаній, до поглибленої — спорадичні та циклові лекції з різних питань, а також і заочні курси по радіо.

Останнього місяця передано по радіо лекції з таких питань: кооперативних — 4, військових — 4, огляди літератури та поезії — 4, техніки — 6, самоосвіти — 4, політичних — 6 та в різних комісіях — 6.

Досі ще мало зверталось уваги на методіку. Тепер організовано радіо-метод комісію та студію для експериментально-дослідчої роботи.

Що до зв'язку з слухачами, то ця робота, ще не налагоджена, поки, що є зв'язок тільки з слухачами харківських підприємств.

Методком вважає за потрібне, щоб станція почала вивчати аудиторію слухачів, щоб були реалізовані плани лекцій, подані до радіо-станції та встановлений сталий план використання радіо для політосвітньої роботи.

* Етикетки українською мовою. Ще й досі трапляються випадки, що в деяких музеях на змінені старі етикетки й пояснювальні написи до експонатів писані російською мовою на українську мову.

НКО розіслав обіжника до всіх музеїв та Окріно, про те, щоб всю наявність етикетків й написів на всіх експонатах зробити українською мовою, а надалі писання інвентарів, каталогів, етикетків і пояснювальних написів провадити українською мовою. В відділах музеїв по культурі нацменшостей УСРР вживати крім етикетків і пояснювальних написів українською мовою також і мови відповідної нацменшости.

* Підготування до ювілею Всеукраїнської Академії Наук. На засіданні комісії для організації ювілею 10-річчя наукової діяльності Всеукраїнської Академії Наук ухвалено організувати в Харкові відділ ювілейної комісії за головуванням академіка Багалія.

До ювілейної комісії увіходить уся президія УАН, голова окрвиконкому т. Войцехівський, уповноважений Укрнауки Левицький.

Комісія в зв'язку з переведенням святкування намітила низку заходів, головне, в галузі виставочно-експонатного видавництва. З метою популяризування наукової діяльності ВУАН, видадуть на декількох мовах серії популярно-наукових нарисів про працю Академії. Крім того видадуть велику збірку „10-річчя наукової діяльності ВУАН“. Для масових читачів видадуть російською та українською мовою популярні метелики про роль ВУАН у культурній революції.

НОВІ ЕКСПОНАТИ В МУЗЕЇ СЛОБІДСЬКОЇ УКРАЇНИ.

Щорічно в листопаді Музей Слобідської України знайомить відвідувачів з тими новими придбаннями, що довелося йому придбати через своїх співробітників, жертвами то-що. На цей раз експонати, які вступили до музею переважно художнього характеру, далі йдуть ети графічні речі й наешті старовина. Звичайно, всю увагу в данім разі Музей скерував на зібрання речей, що стосуються головним чином Слобожанщини й тоді треба визнати, що нові придбання мають свою цінну.

Серед художніх придбань слід відзначити такі — два малюнки акад. М. Самокиша, відомого баталіста й співробітника С. Васильківського по „Української Старине“. Це — „Цегельня“, з вималюваною фігурою коня-тварини, яку так вдало вміє змалювати Самокиш і „Зустріч“ — передано на цій картині вечірнє освітлення, зростаюча сутінь, що починає закривати від глядача вершника та дівчину. Картина позначається лагідним приемним настроєм. Протилежним настроєм тоне від сесії Каразина: „Після бою“. Сцена атаки: побиті люди, поламана зброя, перекинені гармати, а на першій плані стурбована постаць коня, що стоїть коло трупу свого хазяїна й готується оборонятись від нахабних вовків. Картина виграє від вдалої передачі похмурого освітлення, що так підсилює трагічність сцени. Гарненька аквареля

Первухіна „Зима“ — синюваті відтінки снігу й гаснучі червоні фарби заходу. Менше вражіння від акварелі Кисельова „Власний будинок“. Умовна трохи картина Маковського „В садку“. Зате справляють вражіння два малюнки Васильківського „Початок Дніпрових порогів“ та „Кам'яна баба“. На обох картинах майстерно передані світлові ефекти. Друга картина цікава тим оточенням, в якому ми бачимо цю загадкову пам'ятку старовини: старий „бал-бал“, кам'яну бабу, статую часу половців, коли не раніш. Васильківський вмістив кам'яну фігуру серед бур'яну, будяків, наче підкреслюючи ідею забуття. Вибрано типову фігуру з характерним монгольським обличчям. Слобожанські краєвиди подано двома пейзажами „Святих гір“ Ткаченка. Цікавий пейзаж на картині Крижицького „Альтанка“. Комічна дуже акварель відомого І. І. Соколова, співробітника Шевченка „Дяк“. Цікава сценка: дяк викрадає гроші з церковних кружечок, витягаючи мідяки підігрітим кінцем воскової свічки. Влучно передано настрий дяк, що зачепив свічку цілого п'ятака.

З портретів слід відзначити портрет олійними фарбами акад. М. Ф. Сумцова — роботи худ. М. Пестрікова. Єсть і друга робота цього ж художника — портрети худ. Беркоса та Васильківського. Обоє змалювано в садку Беркоса в с. Данилівці під Харковом — за приятельською розмовою. Добуто й цінний

портрет худ. Васильківського роботи Цюнглінського. Таким чином в музеєві вже є чотири портрети цього видатного слобожанського майстра пензля. З інших портретів згадаймо про дуже художню фотографію арт. Саксаганського та численні портрети нових українських письменників, вчених, фольклористів передреволюційної пори — серед них — Антоновича, Житецького, Панаса Мирного, Самійленка й багатьох інших.

З етнографічних експонатів інтересні поперше великі збірки кераміки — вироби фабрики Петрова в Харкові (передреволюційного часу) та теперішньої будянської. Це велика кількість кахоль, карнизів, барельєфів, фігур, інших оздоб, різноманітного посуду. Музей взагалі звертає увагу на придбання місцевих керамічних виробів, наслідком чого є цінні колекції старовинних кахоль, селянського посуду, глиняних цяцюк й фігурок, виробів заводу Бернгейма (цікавий матеріал в історії розвитку форм кахоль та плинф на Україні). Отже зараз приєдналися дві колекції фабрик Петрова та будянської. Остання колекція свідчить, яку різноманітну посудну продукцію подає на потребу населення близько Харкова керамічна фабрика.

З предметів тканинного характеру маємо старий килим, пояси, сарафан.

Старовину подано кількома експонатами — оригінальними коштовними — пістолями, люльками, порохівницями, дукачами. Отже найцікавіший експонат — варіант малюнку так званого козака — Мамаєв своєї редакції, безумовно, сатиричного характеру. Мамаєв одягнено, як і його сусідів, в одяг урядовця миколаївської епохи — сюрдут з високим коміром, золотими гудзиками, краваткою. Маємо чи дружню сатиру, чи шарж, а може й сатиричний портрет певної особи. Це один з рідких варіантів цього цікавого зразка народнього українського мистецтва.

Такі експонати подав Музей на дві Жовтня. На цей самий час Музей видав і новий випуск свого бюлетеню (ч. 4 — 5), присвятивши його низці питань, що з'ясовують головним чином музейний матеріал. Так, подано статті про рукописний відділ Музею, малюнки Гоголя, портрети Васильківського, народні картини, пожежні слобожанські знаки минулих часів, місцевий фольклор. У додатку є запис мотиву відомого псалму Сковороди — „Всякому городу“. Бюлетень оздоблено численними малюнками.

Ів. Єрофій

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ КИЇВА

Київ чим раз більше збагачується на нові огнища радянської культури. Багато чого зв'язано з останньою реорганізацією Всеукраїнської Академії Наук. На чолі її тепер стоїть відомий бактеріолог Д. К. Заболотний. Цей вчений перед цим більше зв'язаний був з Ленінградом, де до його послуг був цілий інститут. З обранням його на президента Академії стало питання тіснішого зв'язку з Києвом. Наслідком цього маємо Новий Мікро-Біологічний Інститут у Києві. В занедбаному будинкові (вул. Горювця, ч. 28), де колись купчилися безпритульні, тепер кипить життя: ремонтується старе, виростають нові будівлі. Інститут матиме колосальне значіння для України в справі мікро-біологічних досліджень.

Коло середини листопада відкрито урочище Будинок - музей Т. Шевченка в будиночку (Хрещатицьк. зав., 8 - а), де року 1846 мешкав Шевченко. Реставровано й устатковано його під проводом філії Інституту Т. Шевченка. Попрацював над тим відомий художник проф. В. Г. Кричевський. Будиночок цей дуже маленький і все зібране не вміщається в ньому. Виходячи з цього будиночку в нове приміщення, філія Інституту багатьох експонатів забрала з собою. Отже з установи чисто наукової філії Інституту перетворюється в музейну установу, а відповідну наукову роботу виконує Комісія новітнього українського письменства ВУАН. Відкриття Шевченківського Будинка - музею дуже коштовне для Києва. Якщо він зіллється з природним своїм центром — Всеукраїнським Історичним Музеєм ім. Т. Шевченка, де також є Шевченкові музейні речі, це дасть можливість дійсно

широко ознайомлювати громадянство з великим борцем за волю селянства.

Заговоривши про музейні справи, варто одзначити роботу в Історичному Музеї ім. Шевченка. 8/XI відкрито там велику виставку „Українського Малярства XVII — XIX ст.". В справі ознайомлення громадянства з нашою культурою минулих часів, ця виставка має величезне значіння. Не менше значіння має Всесоюзна виставка гравюри й рисунку в стінах Київського Музею Революції. На виставці зібрано до 1.000 експонатів.

Закінчила свою роботу виставка робітничого винахідництва, але, видимо, результати її зовсім не розпорошено. В будинку Праці відведено місце для філії укр. асоціації робітників - винахідників, де підведено підсумки виставки та роздано дипломи й атестати. В справі винаходів Київ виявляє велику імпульсивність. Деяким винаходам робітників пророкують велике майбутнє. До таких винаходів зачисляють новий ткацький варстат, панчішну машинку й ще дещо. Тепер спроби над винаходом каучука переводять аж два дослідники й мають цікаві наслідки. Виявляється, що цей продукт можна буде добувати з укр. бур'янової рослини. З посліду виходитиме ще целюлоза й папір.

В ділянці розвитку радянського права має значіння організація при Марксо-Ленінській н.-д. Катедрі комісії соціології права. Така організація намічалася ще з минулого сезону, але закінчено її тільки — не оце недавно в осені поточного року. До комісії входять такі знавці радянського права, як професори — Розанов, Кельман та инш.

З усього сказаного виходить, що Київ у культурному напрямі робить великі кроки наперед. Де в чім так воно й є, але не скрізь. Ось така діляниця, як українізація. Здавалося-б, у цьому напрямі Київ мусів би вести перед між всіма містами України, але на ділі виходять тут несподівані зачіпки. Після п'ятих років „інтенсивної“ українізації тепер чути заяви, що пора, мовляв, поставити гасло: українізацію в маси. Пора цьому процесові надати („Прол. Пр.“ № 257) гнучких виразних форм, від заучування граматики перейти до засвоєння живої мови, до сприйняття української культури. Пора ввести укр. книжку в робітничі бібліотеки в клубх. Виходить, що до цього часу всього того ще не зроблено, культури ще не засвоєно. Не гаразд з українізацією й в опері. Ось що пишуть: „Потрібна більша увага до слова: хибує і дикція й українська вимова (вистава „Кармен“). На третьому році існування української опери в Києві час би вже позбутися хиб, що з ними можна було так-сяк миритися перших двох років“.

Про мистецько-театральне життя трудно якось сказати щось виразне. Нема чогось яскравого, видатного. Минулого року хоч в Домі Учених додержувано тону високого мистецтва, а цей сезон проходить і там не дить яскраво. Художня сторона з'єднується з розвагами й танцями. Можна зустріти ось такі оповістки: „Сьогодні — концерт рос. романсу. Після концерту — родинна вечірка з танцями. На вечірці письменник (прізвище)

зачитає оповідання „Поклик“. Щоб в таких обставинах, коли люди відшпарують фокс-трот, чи завдають працю своїм зубам та щелепам, було зручно зачитувати художній твір — того ніяк не можна сказати.

Популяризація ідеї художнього фільму та наукового вже давно ведеться в Києві. Маємо й окремий дім Кінोगромадськості. Піонером у цій справі й то досить щасливим виступив минулого року Дім Учених. Але не зважаючи не все це, гонитва за чистим заробітком підбиває адміністраторів Лержкіно відмовлятися від постанови наукових фільмів, мотивуючи це відповідними аргументами. Скажемо тільки, що демонстрація наукових та художніх фільмів у Домі Вчених проходила завжди з великим моральним і матеріальним успіхом.

Про театральні вистави нема чого розповідати довго. Драматичний театр ім. Франка дав дві нових постанови. За „Швейка“ вже писано, а ще треба сказати про „Над“ Винниченка. За першу постанову на диспуті прийшли до того висновку, що вона тільки „крок уперед на шляху до нової комедії“. На оцінці „Над“ погляди розійшлися. Що до самої п'єси, то думка така, що письменник дав на цей раз річ слабшу за попередні. Відірваний від радянського ґрунту він не вловив головного процесу його життя. Що ж до таких постанов, то одні заявляють, що це є ознака стабілізації нашого театру, другі ж тої думки, що це є прямування до експериментальності.

Л. Гайка